

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

KORMOS OTTÓ
TÜZ TAMÁS
RÓNAY GYÖRGY
VICTOR HUGO
GERLEI JÓZSEF
GALAMB SÁNDOR
SOMOGYI ANTAL
C. F. RAMUZ
RADÓ POLIKÁRP
MIHELICS VID
SINKÓ FERENC

írásai.

1952 MÁJUS

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Kormos Ottó</i> : Kegyosztó Nagyasszonyunk	225
<i>Tűz Tamás</i> : Hódolat (Vers)	229
<i>Rónay György</i> : Az óceáni lélek	230
<i>Victor Hugo</i> : A gyermekét oltalmazó anyja. (Vers; Szeg- zárdy-Csengery József fordítása)	243
<i>Gerlei József</i> : Fürdés (Elbeszélés)	244
<i>Galamb Sándor</i> : A kereszti imádása	248
<i>Somogyi Antal</i> : Vence és a modern egyházművészet	255
<i>C. F. Ramuz</i> : A mennyország békessége (Elbeszélés)	260

SZEMLE

<i>Radó Polikárp</i> : Ascensio	263
A kis út	267
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	269
Néri Szent Fülöp (Május 26.)	276
<i>Sinkó Ferenc</i> : A két Szent Teréz szolgálja	277

Felelős szerkesztő és kiadó:

Šik Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

KEGYOSZTÓ NAGYASSZONYUNK

Még kispap koromban láttuk azt a hatalmas két kötetet, melyben a Boldogságos Szűz mennybevitelének hittételként való kihirdetését kérte szinte az egész katolikus világ. Azt azonban már kevesen tudják, hogy a legtöbb kérelmező püspök, teológiai tanácsk és papnevelő intézet egyúttal azt is kérte, hogy mondják ki az assumpció dogmájával egyidőben, hogy a Boldogságos Szűz minden kegyelmek közvetítő asszonya is. Alátámasztották ezt főleg azzal, hogy a Szentszék már régebben megengedte a Kegyzosztó Boldogasszony ünnepét (máj. 31.) mindazon püspököknek, akik azt kéri. Továbbá néhány teológiai érvet is hoztak; részletesen azonban ezt a tanítást nem érintették, csupán arra szorítkoztak, hogy megemlítsék a kegyelemközvetítés tanát a mennybevitel dogmájával kapcsolatban.

Miután sokan kisebbítik, mások meg nagyon is növelik a Boldogságos Szűz közbenjárásának mibenlétét, a legújabb teológiai vélemények figyelembevételével szeretnénk röviden megvilágítani a Szűzanya kegyosztó szerepét.

Nagyon jól tudjuk, hogy csak egy közbenjárónk van Isten és az emberek között, az ember Krisztus Jézus (1 Tim 2, 5). Igazi értelemben csak ő nevezhető Megváltónak. Amikor tehát egyházi iratokban, a hagyományban Szűz Máriát mint társmegváltót, közbenjárónkat, engesztelő asszonyunkat (reparatrix) látjuk, az sohasem szerepelhet tárgyi értelemben, mert így a megváltás Krisztus sajátja, amit egyedül ő hajtott végre a kereszten. *Alanyi* értelemben, a megváltás gyümölcseinek alkalmazásában Krisztus másokat is felhasználhat, akik őtől függően közvetítők Isten és ember között. Így hivatásuknál fogva a papok; cselekedeteik, imáik, önmegtagadásai, stb. folytán a többi ember is. Ilyen értelemben Szent Monikát is közvetítőnek hívhatjuk, hiszen imái esdették ki Ágoston megtérését.

Olyan értelemben megengedhetjük Szűz Mária közreműködését a mi megváltásunkban, hogy igenlő szavával a megtestesülést és az áldozat előkészítését elősegítette. Hiszen tudjuk, hogy teljesen szabadon lett a Megváltó édesanyja. A Szentatyák ezt úgy fejezik ki hasonlatukban ékes módjukon, hogy míg Éva az ördögnek hitt és engedetlenségével halálunk okozója lett, addig Mária az angyalnak hitt és engedelmességével életünk oka. Így tehát hittanilag is megállja a helyét ez a kifejezés: Mindent a Boldogságos Szűzön át kaptunk, aki nekünk a Megváltót szülte.

Magához a keresztsáldozat lényegéhez azonban nem volt köze és ilyen értelemben sem a Szentírásban, sem a hagyományban nem találhatunk erre vonatkozóan semmit. Az evangéliumok és az apostoli levelek szerint Jézus Krisztus áldozata Atyja akaratának

teljesítése, s nem Anyja kérelmére vagy tanácsára hajtotta végre azt. Sőt inkább azt mondhatnánk, megváltói működésében teljesen független volt Édesanyjától.

Nem tagadható azonban, hogy az emberi nem megváltásában a Fiú és Szentséges Anyja akarata mindenben megegyezett. Sőt „kétségkívül Fiának szörnyű gyötremeiben és szenvedéseiben lélekben a legjobban vele érzett“ (XIII. Leó: *Jucunda semper ene.*, 1849.). Azonkívül, miután szeplőtelen fogantatásánál fogva bünt el nem követhetett, nemcsak életével, hanem a kereszt alatti egyútszenvedésével maga számára és részünkre is érdemeket szerzett.

XI. Pius pápa 1928-ban kiadott enciklikájában a Boldogságos Szűzet, aki nekünk a Megváltót szülte, nevelte, Engesztelő asszonyunknak nevezi. „Mi pedig, Krisztusnál való közbenjárásában bízva, aki — az egyetlen közvetítő ugyan Isten és az emberek között, — úgy kívánta, hogy Anyja a kegyelmek szószólója, kiszolgáltatója és közvetítője legyen“. Ugyancsak XI. Pius nevezi Máriát „*minden kegyelmek kieszközlőjének*“. 1935-ben, a jubileumi esztendő végén imát ad ki, melyben ezek a szavak szerepelnek: „Irgalmasság Anyja, aki szentséges fiad mellett, mint *vele együtt szenvedő és társmegváltó* álltal, mikor a kereszt oltárán az emberi nemet megváltotta... kérünk, őrizd bennünk és növeld napról-napra a megváltásnak és a te *egyútszenvedésednek* drága gyümölcseit és Te, ki mindnyájunk anyja vagy, add, hogy az erkölcsök tisztaságának örvendhessünk.“ A nemrégiben boldoggyávott X. Pius pedig így vélekedik: „Ott állt Jézus keresztje mellett, mikor eljött Fiának végső órája és örvendezett, hogy Egyszülöttje az emberi nem üdvéért feláldozta magát, sőt ha lehetett volna, még szívesebben vállalta volna mindazokat a kínokat, amiket Fia elszenvedett.“ Itt találkozik a szentéletű pápa tanítása Szent Bernátéval, aki így tanít: „Ha Jézus test szerint meghalhatott, miért ne halhatott volna meg Édesanyja lelkileg? A keresztalál abból a szeretetből fakadt, amelynél nagyobb nem fakadt a földön; Mária szenvedése abból a szeretetből, amelynél hasonlóbb Krisztus szeretetéhez el sem képzelhető.“ Ugyancsak X. Piusnál olvassuk *Eadmer* bencés szavait, aki szerint azért lehetett Mária ennek a bűnös földnek engesztelő asszonya, mert közte és Krisztus között tökéletes volt a fájdalom és akaratuk egysége (De excell. V. Mar. c. 9.) és ezért mondhatjuk minden kegyelmek és ajándékok kiosztójának is. Ugyancsak idézi IX. Piusnak a szeplőtelen fogantatásról kiadott enciklikájából (*Ineffabilis*) azokat a szavakat, melyek Máriát „Egyszülött Fiánál az egész földkerekség leghatalmasabb közvetítőjének és kiengesztelőjének“ nevezik. A forrás, amelynek teljességéből meritünk (Jn 1, 16), kétségkívül Krisztus, „akitől van az egész test egybeerősítése és egybekötése... így történik azután a test növekedése a maga épületére a szeretetben“ (Ef 4, 16). Mária pedig *Szent Bernát* szavaival

a *csatorna* (serm In Nat BMV de Aquaeductu), vagy még inkább a *nyak*, aki által a fej és a test jut összeköttetésbe s amelyen át a fej erőt közvetít a testbe. Szienai *Szent Bernardin* szavaival (De Ev A-et.) „Ő a mi Fejünk nyaka, s általa minden lelki adomány titokzatos testéhez jut“.

Mindebből nyilvánvaló, hogy nem tulajdonítunk az Isten-szülő Szűznek olyat, mint ami egyedül Istené, nevezetesen a kegyelem létrehozását. Mindazt azonban, amit Krisztus kiérdemelt igazság szerint (*de condigno*), a Boldogságos Szűz kiérdemelte méltányosságból (*de congruo*). Éppen ezért a nekünk adandó kegyelmek első kieszközölője, tehát vonatkoztatott értelemben „a Főnség jobbján ül a magasságban“ (Zsid 1, 3). A Király „jobbján áll a Királynő“ (44. zst. 10.) és ugyancsak IX. *Pius* szavaival „minden veszélyben lévőknek a legbiztosabb oltalma és a leghűségesebb segítője, úgyhogy az ő vezetésével, gondoskodásával és védelmével semmitől sem kell félnünk“ (*Ineffabilis*).

Ugyancsak, legyenhébben szólva, túlzás a Boldogságos Szűznek papi hatalmat tulajdonítani és azt állítani, hogy résztvett a keresztdózat áldozati jellegében. Jézus Krisztus ugyanis mint pap váltott meg minket. Máriának azonban sem papi hatalma, sem papi feladata nem volt. Hogy ez mennyire az Egyháznak is a gyakorlati tanítása, mutatja, hogy a Szent Officium még 1916-ban eltiltotta a Boldogságos Szűzet papi ruhában ábrázolni, azonkívül 1927-ben a Boldogságos Szűznek mint papnak (virgo sacerdos) tiszteletét tiltotta be. A búcsúimádságok új gyűjteménye sem hozza azt a Máriához mint paphoz szóló imát, amely pedig azelőtt búcsúval volt ellátva. Megengedte azonban még régebben, hogy a Boldogságos Szűzet az Oltáriszentségről is elnevezzék.

Az azonban megint tény, hogy közbenjárása felülmúlja az összes szentekét: hiszen Fia, már csak a hagyomány erejénél fogva is, nem mehet el meghallgatatlanul Édesanyja kérése mellett. Az „Ime, a te Anyád“ szavak óta pedig, mint mindnyájunk Anyja, mindnyájunkra anyai gondot is visel. Mivel pedig Jézus a testvérünk, valóban „Isten örökösei és Krisztus társörökösei vagyunk“ (Róm 8, 17), sőt ennél többek is: egy titokzatos testet alkotunk Vele. Mert „a tisztaságos Anya méhében Krisztus testet vett magára és lelki testet mindazok, akik hinni fognak Benne. Mikor tehát Mária a Megváltót hordozta, ugyanakkor hordozta azokat is, akiknek az életét a Megváltó élete foglalta magában. Mindnyáján tehát, akik Krisztussal közösséget alkotunk, az apostol szavai szerint az ő testének tagjai vagyunk, húsából és csontjaiból valók (Ef 5, 30). Így lelki és titokzatos módon Mária fiai is vagyunk és ő mindnyájunk Anyja“ (X. *Pius: Ad dicm illum*).

Máriát tehát egészen egyedülálló szerep illeti meg a mi megváltásunkban. Ő adta nekünk a Megváltót és így minden kegyelem rajta keresztül érkezett el hozzánk. Azután kegyelmeket szerez nekünk méltányosságból való érdemeivel. Végül közbenjár szent

Fiánál és így kegyelmet oszt is ki nekünk. Joggal nevezhetjük tehát minden kegyelem közvetítőjének, csatornának, mely által Krisztusból mint fejből árad reánk, tagokra a kegyelem. „Minden kegyelem tehát — mondja *XIII. Leó (Jucunda semper)* — hármas úton jut el hozzánk: Istentől Krisztusig, Krisztustól Máriáig, Máriától pedig hozzánk.“ Ezek egyébként a nagy *Sziénai Szent Bernardin* szavai is (Ser De MV. 191). Mária tehát közvetítő asszonyunk az isteni Közvetítőhöz, Krisztushoz: így nevezi őt *XIII. Leó Fidentem* kezdetű enciklikájában 1896-ban. A május 31-ére engedélyezett mise szövege, melynek címében kifejezetten „minden kegyelmek közvetítőjének“ nevezzük a Boldogságos Szűzet, a könyörgésben így imádkozik Krisztushoz: „Urunk Jézus Krisztus, aki az Atyánál közbenjárónk vagy, Édesanyádat, a Boldogságos Szűzet édesanyánkul és Nálad közbenjárónkul állítani méltóztatál: add meg, kegyesen, hogy mindaz, aki hozzád járult jótéteményedet kérve, azon örvendezzen, hogy mindent Órajta keresztül esdekelt ki“. Mária tehát, mint Jézus Édesanyja, Krisztus és az emberek között van s így Krisztus közt és közöttünk — Krisztus akaratából — a kegyelmek közvetítője lett. Természetesen ezt a hivatálát Krisztustól függően tölti be, mert hiszen ő is teremtmény és alá van vetve az isteni akaratnak.

Mit is kapunk e tanítás szerint Mária által? Mindazt, amit kérő imáinkban elnyerni óhajtunk; tehát a természetes, természetfeletti, belső és külső segítséget és a segítő kegyelmet. A megszentelő kegyelem érintései és növekedése a szentségek hatása vagy a megigazult ember jócselekedeteinek jutalma és *csak* annyiban tulajdonítható a Boldogságos Szűz közbenjárásának, amennyiben ő kiesdi számunkra a segítő kegyelmeket a szentségek vételére vagy az érdemszerző cselekedet végrehajtására. Erré vonatkozóan a hittudósok véleménye még megoszlik, (Igy például Schütz Antal is másképen vélekedik: Titkok tudománya 152–3).

Mária ezt az ő közvetítő szerepét azóta tölti be a mennyben, mióta oda test szerint is felvétetett, mert mennybevétele óta örvendhet csak minden érdeme jutalmazásának, amit Istentől nyert. Ott, miután Isten boldogító színelátásában örvend, látja a mi gyarló embermivoltunkat itt a földön, és ezért segíthet minden szükségünkben.

Tehát „Isten akaratából semmit sem kapunk, csak Mária által. Mert amint a mennyei Atyához senki sem mehet, csak a Fián keresztül, majdnem így Krisztushoz sem járulhatunk, csupán Anyján át“ (*XIII. Leó: Octobri mense* encikl. 1891-ben). Krisztus tehát, miután Édesanyja annyit szenvedett vele, úgy akarta, hogy az a sok érdem, melyet kieszközöl, Márián keresztül jusson el az emberekhez. Édesanyánkul adta Édesanyját, hogy anyai ígéretével mindnyájunkról mint gyermekeiről gondoskodjék. Nem zárja ez ki azt, hogy más szentekhez is imádkozzunk és mások közbenjárását is kérjük, de ha kieszközölnek valamit számunkra, ugyan-

azt a Boldogságos Szűz is kiesdi és közvetíti a mi számunkra. Nem szükséges ugyan mindenkor, minden kegyelemért kifejezetten őt hívni segítségül, közbenjáróul. Ő azonban, mint Irgalmasság Anyja, így is anyai gondunkat viseli.

Mikor több magyar egyházmegye a közelmúltban bevezette a Segítő Szűz Mária ünnepét, boldogan ünnepeltük Egi Anyánkat, Május Királynőjét. Mikor nemrégiben a nagy jellel tündöklő Asszonyunkat, Mennybefölvett Királynénkat, Nagyboldogasszonyunkat tanításunk új ragyogásában tündökölve ünnepeltük, ismét örvendve dicsőítettük a Nagyhatalmú Szűzet. Még csak fokozódnék örömünk, ha május utolsó napján mi is boldogan tisztelhetnénk a Kegyosztó Nagyasszonyt, Akinél „vagyon az út és igazság minden kegyelme, az élet és az erény minden reménye“ (Sir 24, 25).

HÓDOLAT

*Nem birkózom veled, karom leggyőzted:
kicsorbult szablyaként porban hever.
Egy dalt tud már csak, azt zengi előtted
fáradhatatlanul a szív, a mell.
Lélekzetem elállt, amint
látványaid reám ömöltek.
Emléked sajgott, mint a lőtt seb.
Azt hittem, megvakít.*

*Mit görgetett törékeny csontú vállam?
Milyen bűvópatakok játszott velem?
A föld alatt s a tenger áramában
szelíd társammá lett minden elem.
Dicsőséged lövellte rám
a kő s az érthetetlen kristály,
a hegy, amelyre váltig hívtál
s a csillagos karám.*

*Törvény emelte csuklómat az égre,
nem roppant össze semmi súly alatt.
Hatalmas művedet bátran lemérte,
magad vezetted gyöngye ujjamai.
Derűs vagy, szép és végtelen,
imádlak minden porcikámmal,
bár nem lehetsz nagyobb azáltal,
ha dicsér énekem.*

*Akácok lombja zúg, pálmák pihennek,
Ó, mennyi látomás sodor feléd!
Csak tudnám, hogyha jó az éj, mi lep meg,
milyen kalandok és milyen zenék...
Lágyhangú sípod szólogat.
Megyek. Nem késlekedhetem már.
A friss mezők felett a menny száll
s a néma hódolat.*

Tűz Tamás

AZ ÓCEÁNI LÉLEK

- Mi a véleményed a száműzetésünkről?
- Hosszú lesz.
- Mit fogsz csinálni?
- Nézem a tengert.

V. Hugo: Shakespeare.

Victor Hugo a száműzetésben találta meg költői képzeletének igazi hazáját. „Vannak óceáni lelkek” — írta. Óceáni lélek volt ő is. Az óceán volt a hazája.

A decemberi államesőny után, 1851-ben, vérdíjjal a fején menekülnie kellett Franciaországból. Bruxelles-ben telepedett meg, itt írta s olvasta föl fejezetenkint emigrans társainak „A kis Napóleon”-t, ezt a heves szatírárt és vádiratot III. Napóleon ellen. Mielőtt a könyv megjelent volna, a belgák tapintatosan eltanácsolták: féltek a műtől s a nyomában támadható bonyodal-maktól. A fegyvertelen kis ország kormánya egyébként is törvénytjavaslatot készített elő, melynek értelmében külföldi állam-fők bármiféle megsértése szigorú megtorlást von maga után. Hugo 1852 augusztus 1-én hagyta el Bruxelles-t. Londonon át a La Manche csatorna egyik szigetére, Jerseybe utazott. Ott élt 1855 október végéig; ekkor kiutasították s ő átköltözött Guerneseybe. „Fagyosan” fehérre meszelt ház; a földszinten a konyha, elhagyott dűlőre néző szalon, homályos, tágas dolgozószoba; az első és második emeleten „tisztá, frissen meszelt, de rideg és hiányosan bútorozott szobák”; a ház mögött kopár, fallal övezett kert; jobbra, távolabb domb, erdő, torony, melyben kísértetek járnak; balra a *dick*, homokba ásott tuskósor: „kiszáradt, megviselt tuskók, göresökkal, daganatokkal, dudorodásokkal, mint egy sor száresont; a merengő, aki szívesen olvas bele rejtélyeket álmódzásaiba, eltűnődhetett rajta, miféle emberek esontvázából maradtak fenn e három öles száresontok”. Ez volt Marine-Terrace, Hugóék jerseyi lakása. „Körülötte folyton zúzott a tenger”.

Marine-Terrace komor szállás volt, a szenvedések és megpróbáltatások „keserűen édes emlékével”; Hauteville-House, Guerneseyben, a sziget fővárosának, Saint-Pierre-Port-nak magasan fekvő külvárosában már otthon, melyet Hugo saját kedve és ízlése szerint rendezett be. A földszinten télikert, férfiszoza, ebédlő s ebben az ősök széke, „sella patrum defunctorum”, két karja közt láncsal, nehogy valaki megszenteltségtelenítse; egyik karján egy bizonyos 1535-ből való Georges névvel, akit Hugo a család egyik ükapjának vélt, másik karján a költő apjáéval, támláján pedig ezzel a fölirattal: „Ego Hugo Cinis sum et pulvis. Absentes adsumt”. Én, Hugo, por és hamu vagyok. A halottak velünk vannak. Az első emeleten többek közt Garibaldi szobája, remek tölgy-

fafaragásokkal, meg az Hugo halmozó, ragyogást, zsúfolt formákat, dús díszítést kedvelő ízlésére valló szalon; s egy folyosó vezet a csupaablak *look-out*-ba, ahol dolgozott, fáradhatatlanul, egy dísztelen, egyszerű asztal mellett állva, naponta reggel hat-tól déli tizenegyig. Itt születtek, részben vagy egészben, java alkotásai: „A századok legendái“, „Kontemplációk“, „A nyomorultak“, „William Shakespeare“, „A tenger munkásai“, „A nevető ember“, a „Szabad színház“ shakespeareien tündéres darabjai s a lírai és filozófiai költemények egész özöne. Ezek mögött a nagy ablakok mögött látta minden reggel fölragyogni köntösének bársonyvörösét hű szerelmese, Juliette Drouet a szomszédos villa teraszáról; s a költő, ha kinézett, láthatta olykor Juliette szép, őszbeborult fejét, s látta a tengert, a végtelen óceánt, Jersey szikláit s messze a francia partokat. Itt, egy szomszédos kis szobában aludt, oly alacsony fekhelyen, hogy ha lenyúl, könnyen elérje éjjel az ágya körül szétszórt papírokat; álemsugallta látomásait, gondolatait jegyezte föl rájuk. „Házunk olyan, mint egy bencés klastrom — írja ekkori életükről egyik fia, François-Victor, — Charles dolgozik (Shakespeare műveit fordítja s ezt a fordítást lett volna hivatva bemutatni Hugo könyvvé nőtt *William Shakespeare*-je), anyám dolgozik, apám dolgozik, magam is dolgozom. Ha még egy ideig tart a száműzetés, külön szárnyat esztolunk a párizsi Nemzeti Könyvtárhoz... Apám naponta fölolvassa kis eposzai egyikét-másikát (a *Századok legendái* készülő darabjait); képzeld el a *Romancero* költeményeit modern méreteken s így nyerhetsz némi fogalmat róla, mi is ez a rendkívüli mű“.

Hugo dolgozott, száz és száz sort írt naponta. „Nézte a tengert“. Es Istennel beszélgetett.

Marine-Terrace-ba időnkint vendégek is bekopogtatnak. Egy alkalommal Madame Girardin látogatja meg őket; lelkes spiritiszta és Hugóékát is beavatja. Elsőnek Léopoldine szellemét idézik meg, Hugo lányáét, aki 1843-ban ujdonsült férjével, Charles Vacquerie-val csónakszerencsétlenség áldozata lett a Szajná. Léopoldine oly részletesen és híven számol be haláláról, hogy Madame Hugo sírvafakad; „l'on crut“, sírtunk és hittünk — jegyzi meg a másik Vacquerie-testvér, Auguste, Chateaubriand híres mondatát idézve „A kereszténység szelleme“ bevezetéséből.

Hugót lázbaejti, elragadja, lenyűgözi, fölszabadítja ez az élmény. Az exaltációnak, a lelki feszültségnek és a túlságázott szellemi munkának olyan hónapjait éli át, melyek az övénél kevésbé szívós szervezetet fölemésztettek, kevésbé hatalmas elmét örületbe döntöttek volna. Sorra szólítja maga elé — (vagy szólítja elő önmagából) — Chateaubriand, Dante, Racine, Balzac, Marat, Charlotte Corday, Robespierre, André Chénier, Mohamed,

Shakespeare, Molière, Platon, Jézus szellemét, Androcles orosz-lánját, az Eszmét, a Kritikát, a Sír Árnyát, a Tragédiát, a Drámát, a Halált; beszél velük, hisz a szavuknak, követi utasításaikat. Úgy érzi, az asztal „revelációi” igazolják élete eddigi törekvéseit, szelleme eddigi vizsgálódásait; a túlvilág üzeneteiben hatalmas hivatástudatának szentesítését látja. „Lehetetlen, hogy ne higgy — mondta feleségének —, hiszen az asztal csattanósan hitelesíti filozófiai elméletemet”.

Pedig éppen emiatt gyanakodhatott volna; amiatt, hogy az asztal válaszai nagyon is megegyeznek az ő pontosabban még meg nem fogalmazott, de már élő és már egységessé alakuló filozófiájával. Úgy látszik, semmiféle meglepetést nem keltett benne, hogy Androcles oroszlánja épp oly síma s épp oly jellegzetesen hugói alexandrinusokban beszél vele, mint Molière, Shakespeare vagy Aischylos. Egy alkalommal Chénier szellemével lép kapcsolatba; kéri őt, fejezze be egyik csonka — legalábbis az akkori kiadásokban befejezetlen — versét. Chénier készségesen rááll a dologra és néhány ott helyben rögtönzött, esalhatatlanul hugói sorpárral zárja le a költeményt -- mely a kéziratban s a kéziratok alapján készült későbbi kiadásokban teljes, és az Hugo kiadásából hiányzó rész természetesen egyáltalán nem azonos a „szellem” improvizált befejezésével. Kívülről, lélektani szemmel nézve nem más ez a jerseyi lelki kaland, mint hatalmas illúzió s a gondolatátvitelnek egy meglepően érdekes esete. Hugo fia, Charles csodálatos médium volt s páratlan érzékenységgel mintegy kiolvasta apjának szertelen erővel és bizonyos esetekben szinte automatikusan működő elméjéből az eszméket, gondolatokat; s Hugo — talán nem is mindig egészen öntudatlanul — szinte beleszuggerálta a fiába azt, amit tanai igazolásaként, elveinek túlvilági megpecsételéseként, vallása „kinyilatkoztatásaként” hallani akart.

Hogy ilyen fönttartás nélkül esett áldozatul illúziójának, azt egyrészt zseni- és hivatástudata magyarázza: hite a zseni fölsőbbrendűségében, emberi méreteket és korlátokat meghaladó voltában, „sziderális” jellegében, isteni természetében, ahogyan majd később mondja; másrészt érthetővé teszi a jerseyi idők exaltált légköre, patológiát súroló fölszítottsága. Egyébként is van a családban bizonyos hajlandóság a neurózisra. Hugo testvére, Eugène megőrült; lánya, Adèle örültekházában fejezte be életét; s a lélekbúvár alighanem anyjának egyéniségében is fölfedezheti a szertelenségnek, exaltáltságnak némi nyomait. A jerseyi táncoló asztalok vallomásai fölött szintén elszűn az örület árnyéka; Hugo sosem állt oly közel a szakadékhoz, mint ekkor. De életereje és világosságot szomjazó szívós akarata legyőzte a sötétség kísértését; nem mint eszelős lépett ki az éjszakából, hanem mint próféta. Az asztal vallomásai úgy hatnak, mint érlelődő filozófiájának első vázlata, látomásainak kivetítése, szellemalakokban

és szellemhangokban való tárgyiasítása; az a folyamat ez, melyen át Hugo, az ember egy ráció-fölötti élmény méhében vajúdva Hugóvá, a fölsőbbrendű lényé, a sziderális Hugóvá születik. Ami a prófétáknak a pusztá, az Hugónak Jersey a forgó asztalokkal. Van egy fényképe, mely valóságos transzban ábrázolja; ő maga írta alá: „Hugo écoutant Dieu“, Hugo, amint az Istent hallgatja. Ettől fogva Isten küldöttjének tudja magát. Mint ihletett látnok, mint egy elragadtatott, mint Isten szócsöve és hírnöke közli vallásának tanait és mítoszának eseményeit. Roppant karok martaléka; mint Habakuk prófétát Babilon fölé az Úr, őt is emberfölötti hatalom emeli hajánál fogva a látomások és hallomások és kinyilatkoztatások szirtfokára.

*Az álmodó — a lét mély örvényébe száll.
Ott bolyongtam, ahol Rozel nagy szirtje áll
S félsziget lesz a fok és úgy nyúlik a habba.
Ott várt az árny; a zord s nyugodt lény megragadta
Hajamat, óriás kezével sebesen
A szirtletőre tett és így beszélt nekem...*

Adèle, akire a legnyomasztóbban nehezedett rá az apai lángelme s aki éppen ezért a leginkább igyekezett megőrizni különállását, a keserűség, fanyar, zárkózott Adèle — az öntudatlan apai örzésnek ez a szomorú áldozata — naplót vezetett ezekben az időkben; környezetében Hugo túlvilági inspirációit alighanem ő nézte a legtöbb kétellyel, sőt ironiával; ő, úgy látszik, fölismerte, legalábbis megsejtette az önáltatás egész tudattalan mechanizmusát. „Androcles oroszlánja üvölt az asztalban; egy felsort ordít Victor Hugónak, melyet Victor Hugo írt, és egyedül csak Victor Hugo ismer“ — írja némi malíciával 1854 áprilisában. Ugyancsak ő jegyezte föl apjának ezt a nyilatkozatát: „Az asztal Marine-Terrace-ban tett kinyilatkoztatásai csak a száműzöttek halála után fogtak megjelenni, de akkor új vallást alapítanak, mely magába olvasztja a kereszténységet valaminő kitágított formában, mint egykor a kereszténység tette a judaizmussal“. Adèle talán mosolygott a vallomáson; Hugo komolyan vette és szolgálatába állította egész életét. 1855 február 11-én megszólal az asztal által Jézus, hogy ráruházza az eljövendő, végleges vallás prófétaságát. Három vallása van az emberiségnek — mondja Jézus; — kettő már a múlté, a harmadik a jövőé. Kezdetben volt a druidizmus, mely föláldozta az embert a természetfölöttinek; ezt váltotta föl a kereszténység, melyben Isten rosszabbnak, az ember jobbnak látszik, a test itt lent boldognak, a másvilágon gyötrelmekre ítéltnek, a lélek a földön szerencsésnek, a másvilágon büntetésre kárhoztatottnak. Kegyetlen és barbár vallás: irgalmatlannak tünteti föl Istent. Hogyan volna lehetséges, hogy Isten a pokol örök büntetésével állna bosszút az emberen? Ezért van szükség a harmadik, az igazi, a végleges vallásra, mely „kijavítja“ a kereszténység

hibáit és szörnyűséges tévedését, a poklot. „Pas d'enfer éternel!“ — kiáltja a racionalizmus angyala nagy böleseimi költeményében, az „Isten“-ben. Isten lényege az irgalom, Isten nem áll bosszút Istenért, Isten magát büntetné, ha nem bocsájtana meg — hirdeti ugyanott a kereszténységet képviselő Griff.

*A bűnös hívta, és letekintett az Úr,
Lent vérzett a világ holt-vigasztalanul,
S ő, mert nem szigorú, csak magához, belátva,
Hogy egy kereszt elég lesz a megváltásra,
Azt mondta: menj, fiam. És fia útrakelt.*

Egyetemes irgalom és megbocsátás: vallásának egyik dogmája ez. A kereszténység kárhozottakról beszélt — írja egy jegyzetében; — a jövő vallása csak azokról tud, akik megbocsájtást nyertek. 1854 márciusában „Satan pardonné“ címmel verset kezd írni: a könyörület teljességében végül Lucifer bilincsei is lehullnak. Így kezdi hirdetni tanait, még mielőtt az asztal útján erre határozott megbízást kapna; mert már e határozott fölszólítás előtt is „a nagy Mindenható kiválasztottja volt“. 1854 szeptemberében írja:

„A lények, akik a láthatatlan világ lakói és belelátanak agyunkba, tudják, hogy mintegy huszonöt éve foglalkozom a gondolatokkal, melyeket az asztal kelt s mélyít el most bennem. Többször célzott már erre a munkámra és a Sír Arnya unszolt is, hogy fejezzem be... E huszonöt év alatt pusztá elmélkedéssel löbb olyan eredményre jutottam, amely ma része az asztal kinyilatkoztatásainak. E fölséges eredmények némelyikét határozottan megláttam és hangoztattam, másokat viszont éppen csak megpillantottam s ezek bizonyos kezdetlegességben maradtak meg lelkemben... Az asztal most megerősíti, amit teljességben láttam és kiegészíti, amit csupán sejtettem. Az a lény, aki a Sír Arnyának nevezi magát, megkezdett művem bevégzésére biztat. Aki Eszmének nevezi magát, tovább megy és azt parancsolja, írjak költeményeket, melyek irgalmasságra buzdítanak ama fogoly, büntetésben singlődő lelkek iránt, akik a nemlétök szemében a halott természetet alkotják“.

És Hugo engedelmeskedik: megírja a „Kontemplációk“ egyik leghatalmasabb darabját, vallása második dogmájának kifejtését: „Ce que dit la bouche d'ombre“.

Mit mond, milyen kinyilatkoztatást közöl Hugóval ez az árnyék-ajak? „Tout parle“, minden beszél, mindenben lélek lakik, mert

*A lélek, kit elűz az égből a hiba,
Leszáll a büntetés más-más fokaira:
Ember börtöne, az állat fegyházi cáva,
Sötét zárkája a fa és a kő a pokla.*

A bűn nagysága szabja meg a büntetés nagyságát? Igen; de ugyanakkor a bűn neme is megszabja a büntetés nemét.

*Minden gonosz
Holtában élete vad szörnyét hívja létre,
Mely rácsap. Borzalom a borzalom vetése,
Nimród egy sziklahegy gyomrába zárva nyög;
Delila sirbaszáll és fátylai között
Vipera surran és ál lelkét elragadja;
Phryné sírgödre egy varangyot vet a partra;
Az alvó skorpió egy dermedt kő alatt
Klytaemnestra, amint Aegysthushoz tapad;
S a vádló Anitus sírja fölött bűnök nő...*

De mindez nem pokol, hanem vezeklés, nem örök kárhozat, hanem ideigtartó engesztelés.

*Egy állat jön-megy és üvölt, nyüszít, harap;
Viharvert ágait kinyújtva egy fa áll itt;
Egy kő fordul ki az úton és szertemálik
A tél fagyaiban vagy egy szekér miatt;
És az éj és anyag tömegei alatt,
Fa, állat, kavics, e lomha súlyok ülében
Egy lélek szendereg alatt a szörnyű mélyben.
Mit művel? Istenen tünődik...*

S érzi az ég szünet nélküli vonzását, részt véve abban a kozmikus mozgásban, melyben a büntetés univerzuma fokozatosan az Öröm felé emelkedik: „L'univers Châtiment monte à l'univers Joie“.

*Semmi nem lett azért, hogy ott vesszék a ködben.
A súly a száműzött lélekben egyre csökken,
S mind közelebb jut az éghez, mely várva vár;
Annak, ki megjavul, lassankint kinja már
Enyhül, s az éj után rá boldogság dereng fel;
Az állat ember, és angyallá lesz az ember,
A kiengesztelés méltányos lépcsőjén.*

Ezen a lépcsőn, melynek egyre magasabb fokait a mind több és több fény jelzi, az embernek, ennek a „derengő“ lénynek a helye középuított van. Az alatta való világ emlékezik előbbi, emelkedettebb életére s éppen ebben rejlik legfőbb szenvedése; ott menthetetlenül rabja a lélek annak a börtönnek, melyet előző sorsában épített magának, az ember viszont „olyan börtön, ahol szabad marad a lélek“:

*Jót vagy rosszat tesz az emberben; fölsuhan
A szellemlét felé, vagy állatba zuhan;
S hogy szárnyas tudatát, melyben csak Isten éljen,
Ne kösse semmi az ég felé repülésben,
Ha a jóra törő embernek lelke gyűl,
Széttépi benne a mult emlékeit az Úr;*

*Ezért tud többet az éjszaka, mint a reggel.
 A szörny, az ismeri magát, de nem az ember.
 A szörny a szenvedés és az ember a tett.
 A teremtésben ő az az egyetlenegy
 Pont, ahol, hogy magát szabadságban javítsa,
 A lélek nem tekint volt életére vissza.*

Az ember „a végtelen szeretet nagy közvetítője“ a természet felé:

*A lét család, s idősb testvér az ember abban;
 Fönti lélek, a lent sínylődőkre dült
 Harcukban neki kell ontania azúrt;
 S bár sokszor oktalan és telve gyűlölettel,
 A végtelen örök fény kezdete az ember.*

A végtelen örök fény teljessége Isten. Létében Hugo sosem kételkedett; az istentagadástól irtózott, „hideux schisme“-nek nevezi; George Sandnak írta: „Jobban hiszek Istenben, mint önmagamban; jobban meg vagyok győződve Isten létezéséről, mint a magaméről“. „Halhatatlan lélek, Isten örök jelenlétében élek“ — vallotta másutt. Ezt az örök jelenlétet érezte a világban, a természetben, sajátos pantheista deizmusa szerint; „Az éjben Isten él és Istent rejt az állat, — Őt rejtí Dániel, de oroszlánja is“ — mondja „A Sátán végé“-ben az Ecclesiasticus egy helyére hivatkozva; az „Isten“-ben pedig ezt énekli a racionalizmus angyala:

*A lét alapja ő; kegyosztón vagy sötéten,
 Minden szédület őt találja lenn a mélyben.*

És ezt a jelenlétet érezte önmagában is, olykor egyenesen a misztikusok élményére emlékeztetően: Isten harmóniáit, melyek „úgy hatolnak szívünkbe, mint a tör“. Élete „Postscriptum“-ának egy vallomása szerint „Isten, ha közeledem hozzá, lelkemmel való rokonságát elmondhatatlan, homályos édességgel nyilatkoztatja ki. Ha gondolkozom, magam mellett érzem őt; ha alkotok, még közelebb érzem; s ha megalázom magam, még közelebb vagyok hozzá“.

„Isten — mondja — eléggé leleplezi magát ahhoz, hogy az ember meglássa“; de így is rejtély, enigma marad az ember kutató értelme előtt. „C'est l'énigme Dieu qui t'occupe“ — szól az égi hang a költőhöz az „Isten“ elején; mit akarsz? — kérdezi tőle az apokaliptikus lény, Légió, az emberiség kollektív szelleme, s a lélek így felel: Őt! Végigjárja az emberiség istenkereső útját; sorra találkozik az atheizmus denevérijével, a szkepticizmus baglyával, a manicheizmus varjával, a pogányság keselyűjével, a mózesi vallás sasával, a kereszténység griffmadarával, a racionalizmus angyalával, végül azzal, „aminek még nincs neve“: a Fény-nyel, az egyetemes szeretet, az hugói „harmadik vallás“ szim-

bólumával; s a vándorút végszava az agnoszticizmus vallomása: „Értsd meg: misztérium forrása a csodának. — Vak, ki olvasni, és bolond, ki tudni vél!” S a lélek ott áll a Lepel előtt s hallgatja mögüle a szózatot. Amit eddig látott, mind álom volt csupán; s amit alvó tudhat, megtudta belőle. Arnyékról-árnyéokra szállva, fokról fokra emelkedve mind tágasabb és tágasabb horizont látott. Többet akar? Kilépni térből és időből, messzebbre hatolni Amosnál, Illésnél, „áttörni a ködön, gyors szárnyakon ragadva”? A célt, a véget akarja megtapintani, „föntebb lebegve a teremtet nagy világnál”? Igen! — sikoltja a lélek. A mindenség megremeg, a fátyol meglebben, s Isten újja megérinti a vakmerő homlokát.

*Karját emelte ő, s míg leplének szegélye
Elfödte mind, ami csak él a föld színén,
Homlokon illetett.*

És holtra váltam én.

A pantheista misztikus halála. De olyan pantheistáé, akinek az istene *személyes* létező; s éppen ez a vonás: mindenisten-ségnek és isteni személyességnek ez az összeegyeztetése adja meg a hugói pantheizmus sajátos és egyéni jellegét. Hogy hogyan olvadnak élő egységgé Istenben e merőben ellentétes tények? Isten észfeletti lényegénél fogva: mert ő az egyetlen abszolút, akiben minden abszolút harmoniában és egységben egyesül; s ez a misztérium, amelynek leple előtt rettegve torpan meg az agnosztikus s amelynek egyetlen sugara elég ahhoz, hogy megsemmisítsen. Hugo „vallásának” kutatói rámutattak ennek az istenfogalomnak s egyáltalán az egész hugói „teológiának” — vagy mitológiának, — teremtesmitosznak és létmagyarázatnak — kabbalisztikus forrásaira, így annak az Alexandre Weillnek a hatására is, akivel a költő 1836 és 1852 közt bizalmas kapcsolatban volt s aki beszélgetéseik során — (ezek némelyike valóságos „leçon de Cabale” volt) — közvetítette hozzá a Kabbalának mindazokat az eszméit, amelyeket utóbb „A teremtes titkai” címmel 1855-ben megjelent könyvében (vagy egy tizenhetedik századi kabbalista mű fordításában) rendszeresen is összefoglalt.

Amire Hugo váltig kereste és mindjotban kihülő, egyébként is fölszínes és ingatag katolicizmusában nem találta meg a feleletet, az a Rossz problémája volt. Ha Isten végtelen jó, hogyan lehetséges a világban a Rossz, ha egyszer Isten alkotta a világot? Ahogy az „Isten”-ben a kétely madara, a Bagoly kérdezi:

*S miért a szenvedés? A lét ölé a kint,
E roppant és komor botrányt mivégre hagyja?
Mit művel hát a Rossz a világban? Tagadja.
Istenről dlmódol — szól — s én vagyok veled.
Vagyok, s ez tanúsáa rá, hogy ő nem lehet.*

Vagy ahogy a „Szabad színház“ jelenetében, a „Koldúsok“-ban mondja a rongyos filozófus, egy ostorpattintással az ádáz ellenfél, Veuillot felé, s belevilágítva az hugói lélek kétségeinek, vívódásainak és töprengéseinek tragikus és olykor már-már káromlástól visszhangzó mélységeibe:

*Mikor a zátonyon a hajót összezúzza
S megfojtja a szegény embereket, pedig
Fékezhetné a szél vad őrzőngéseit;
Ha irgalmatlan a rúthoz, bár ő az apja,
Hisz hitványt s mocskosat vaktában szór a napra;
Ha kores Antinous és Veuillot sikerül,
Látván, hogy jó sor itt senkire nem kerül,
Jobb létét kétlenem, mint arra jutnom egyszer,
Hogy ez a tisztes Úr nem tisztességes ember.*

Weill nemcsak azzal nyerte meg Hugót, hogy hízelgett hiúságának s hogy a Kabbala érzékiséget mintegy megistenítő, a szenzualizmust Istenbe is belévetítő tanaival igazolta állandóan lobogó szexualitását; föloldott benne egy problémát is, melyet Istent igénylő lelkében a folytonosan vérző részvét keltett: közvetítette felé azt a teremtésmitoszt, amelyben a maga módján választ kapott a Rossz dilemmájára. S itt találkozott az ősi manicheus hagyománnyal.

*...Isten csak a súlytalan alkotója.
Fényes, szép, tiszta az s imádandó, de csonka
S tökéletlen; hiszen egy szinten örcle
Alkotó s műve nem egyenlő lenne-e,
S a végtelen ölen tökélye szerteszórva
Belé vegyülne és vele eggyé mosódna,
S fénye teljével az, ami teremtetett,
Visszatérne belé s nem is lett volna meg;
S így a lét, melynek a próféta lelke áldoz,
Ő mélység! hogy legyen, szükségképpen hiányos.*

Ugyanezt a gondolatot fejezi ki egy 1852 áprilisából való följegyzése. „Isten van — írja — s mert abszolút és tökéletes, nem teremtett abszolútát és tökéletest, mert akkor önmagát sokszorosította volna. Ezért tökéletlent és relatívot teremtett s ebbe helyezte az embert. Az ember szenved, mert a tökéletlenben és relatívban él. Szenved, mert engesztel. Egy előző világban elkövetett vétekért nyújt engesztelést e világban. Nem tudja, mi ez a vétek, ez az eredeti bűn; de érezni érzi; minden vallásban megtalálható egy ősidőkben elkövetett bűn érzése“.

Mi a teremtés? Isten egy részének kiválása Istenből, valami tökéletlenségnek a bevezetése révén. Isten a súlytalanság, a fény; a tökéletlenség az anyag, a homály: Hugo metafizikájában megjelenik a manicheizmus. Minden létezőben ott az anyag, a Rossz; de ott az Isten is, mert ami létezik, az nem lehet más, mint Isten

egy paránya. A fejlődés az isteni fokozatos kibontakozása az anyagiból, a fény győzelme a homályon. A rossz értelmé az Isten; mielőtt lett volna, Isten egyedül volt; a rossz létén alapszik a lét, s léte teszi lehetővé a tökéletesedést, a szabadság által. Sátán lebukik az égből, de egy tolla fönnakad a szakadék szélén: ebből születik meg a Szabadság Angyala, hogy alászállva a mélységbe, az egyetemes megbocsátás és szeretet engesztelésében kiválsa s visszaemelve Istenhez a Sátánt.

*Az embert hadd tegyem szabaddá. Kezemet
Hadd nyujtsam oda az elmerülő világnak;
Hadd döntsem porba már szörnyű hegyét az árnyak;
Hadd romboljam le a Rossz aljas tornyait!*

.....
*Hadd borítsam be a földet dús, tiszta léggel,
Kéklő mennybolttal és korlátlan reménnyel,
Az ember homlokán hadd gyujtsak sugarat,
Ó hadd mentsem meg a világot!...*

.....
*Hagyd, hogy a földre szálljak
És véget vessek az élőknel a csatának
Tudatlanságuk és az értelem között,
Szent fényt lobbantsak a látóhatár fölött,
Iszonyú multjukat hadd nyelje el az árnyék,
Rendüljön meg a föld s a börtön romra váljék;
Törjön ki már a Láng s az ember lássa meg
Kínok, éhség, nyomor, királyok, istenek,
Had s düh fölött, hogy az öröm vulkánja robban
S láváját ontja dús, határtalan habokban!*

Amikor a Szabadság Angyala alászáll a Sátán üregébe, a Végzet szelleme, a Fatalitás, Isis-Lilith, „a világ fekete lelke” állja útját. A Szabadság homlokán ragyogó csillag ekkor nőni s tündöklelni kezd:

*S ahogy nőtt
A csillag, úgy fogyott s pusztult a szörnyű báb;
Gyarapodott a fény és lökte mind alább
Isist a ködbe, míg betiporta a sárba
A megtört fantomot az angyal ragyogása.*

Ez a csillag a fölvilágosodás, a szabadságnak ez az angyala Sátán tollából a francia forradalom forgatagában született meg. Az hugói vallás sajátos, paradox módon lényegében nem más, mint a racionalista haladáshitnek, a „perfectibilité”-nek az értelmi szférából a hit és „kinyilatkoztatás” világába átemelt, átlényegített mítosza. Istennek az okkultizmus és Kabbala tanítása szerinti lényege, a fény Hugo eredendően mítoszalkotó gondolkodásában azonosul a fölvilágosodással, a metafizikai Lumière azzal, amit a fölvilágosodás, a „siécle des lumières” jelöl; a kozmosz moz-

gása Isten felé, a homály fokozatos csökkenése a megvilágosodó létben azonos a fölvilágosodás terjedésével.

*Ahányszor a szerény és kételygittas ember
Új tényt ragad meg a ködben, a mennyei
Öröklétet, a fényt s az Istent izleli.
Jól van. Ezzel is egy lépést tett hajnalába.*

A történelem a lélek sorsának megnagyított tükörképe: ahogy ez a szenvedés fokain át halad üdvössége, Isten felé, úgy a történelem is válságokon és forradalmakon át emelkedik egyre magasabbra. Istent nem lehet fáradság nélkül elérni, a poklot nem lehet harc és megrázkódtatás nélkül sirba dönteni.

*Jobbat nem szül, csak a vajúdó fájdalom.
Ami új, annak a méhe forradalom.
Mert mi a haladás? Pusztulás, büszke fényben;
Mint bomba csap le és csillaggá lesz az égen.
Orkánok szárnyain száll a jövő; süvít,
S keményen lökdösi előre népeit.*

Hugo transzcendencia nélküli üdvösség-elképzelésében Jézus megváltói műve is csak egy láncszeme a haladásnak a nappal, a fény, az igazságosság uralma felé; nagy lépés és magasztos példa, de nem fordulat a történelemben.

*A Kálvária nem bír a Grève piacával;
Montfaucon ma is áll, szemközt a Golgotával;
Meghalt a Messiás, s nem lett jobb a világ
És az ember tovább gyalázza önmagát,
Mikor göggyében a testvérét elítéli.*

Jézus műve nem sikerült; „a vallás megölte Istent“, a türelmetlenség a szeretetet, a dogma a hitet. Hugo sokkal kevésbé ismerte a katolicizmust, semhogy különbséget tudott volna tenni valódi vallási tartalma, meg egyes képviselőinek téves és a katolikus erkölestannal és szeretet-parancsal össze aligha egyeztethető politikai magatartása közt. Az ő szemében az Egyház általánosságban egyet jelentett az államesínyben részes Rend Pártjával, Montalembert szerencsétlen politikájával és Veuillot polemikus dühével, a pap pedig a türelmetlenséggel, sötétséggel, vakbuzgósággal és rosszhiszemű maradisággal. Az az eszményi alak, akit „A nyomorultak“ Myriel püspökében rajzolt meg, mintha csak arra való kivétel volna, hogy erősítse az Hugo szerint egyetemes szabályt. S nem ő az egyetlen, aki a fejlődésnek ezt az útját járta végig: ifjúkori, erősen hangulati jellegű royalista katolicizmustól a fokozatos elhidegülésen át valaminő kötetlen, pap- és dogmamentes reformkereszténység liberális ábrándjáig. Lamartine fejlődése hasonló az övéhez még pantheizmusában is; s tudjuk, hogy a megreformált, megtisztított kereszténység gon-

dolata az öreg Chateaubriandtól sem állt távol. Fiatalkorával szinte együtt vetkezett ki Hugo katolikus vallásából is; félrevette, mint egy kinőtt ruhát. S valóban: benne sokkal fölszínebb, környezetében pedig általában sokkal megcsontosodottabb volt e katolicizmus, semhogy lépést tudott — s lépést akart — volna tartani a század szellemének rohamos növekedésével. Trón és oltár végzetes restauráció-kori szövetsége átalakulhatott ugyan oltár és polgári rend szövetségévé, de így sem állt kevésbé idegenül — vagy éppen ellenségesen — azok előtt az új szociális és politikai mozgalmak előtt, amelyek a kor társadalmi rendjének korhadt bástyáit ostromolták. Hugo egész antiklerikalizmusának itt van a forrása: fölháborodásában a papság s a polgári keresztények többségének védekező — és 1848, illetve 1851, az államesíny után megtorló — szűkkeblű politikája fölött, amiben az evangélium fonákra fordítását, Krisztus arculesapását látta.

*Mikor isteneit tisztogatva a pap
Hozzánnát mond a bűn fölött s tapsol a bajban
S „éljen Cézár“-t kiált, odafönt a magasban*

.....

Krisztus köpést törül le arcáról s remeg.

Mindebből Hugo azt a következtetést vonta le, hogy a kereszténység ideje lejárt s új vallásra van szükség. A száműzetés kivetette a politikai harcokból; az óceáni szigetek magányában és elmélkedéseiben átemelkedett a közéletből a mítoszba, a politikai élet valóságából az élő szimbólumok világába.

1855 március 15-én este fél tízkor megjelenik neki Jézus s egy parabolát közöl vele egy rongyokba öltözött, mezítlábás, boltozatos homlokú ismeretlenről, aki kezében a jövő rettenetes vándorbotjával belép a templomba: a koldús Emberi Szellem. A Forradalom, aki bevezeti az egyenlőséget, szabadságot, testvériséget; megkezdte a nagy művet, amelyet neki, Hugónak kell befejeznie. „A jupiteri idők költőjét fölváltotta a karoling időké, az antik misztériumot a gótikus kód. Shakespeare nem más, mint II. Aischylos. Hátra van még a harmadik világ megteremtőjének, a francia forradalomnak a megtestesítője a művészetben“. A művészetben s abban és azon át egyetemesen; mert mi a költő? „lelkek gondozója“, „az emberiség álmának álmodója“; „Is-tent szolgálni a haladásban, Istent szolgálni a népben: ez a géniusz fejlődéstörvénye“. Költészetének az a rendeltetése, hogy az új vallás foglalatja, szimbóluma, bibliája legyen. A Halál figyelmezteti, hogy valódi küldetése csak sírjából fog kikelni s éppen ezért kettős művet kell írnia: egyet korának s egy „fantomit“ a jövőnek. „Végrendeletedben tíz-tíz és öt-öt éves időközben hintsd el sírontúli műveidet... Jézus csak egyszer tá-

madt föl; te föltámadásokkal népesítheted be sírodat... A jövő nemzedékek ámulva nézik majd e csodálatos sirt, amint századokon át ott vonul az emberiség életében“. Valóban, a jerseyi évek alkotásaiból „A Sátán vége“ csak 1886-ban, az „Isten“ csak 1891-ben, a „Táncoló asztalok“ csak 1923-ban jelent meg.

Hugo, aki legyőzi a halálát; Hugo, aki diadalmaskodik a sír „örvényén“. Ha belülről nézzük, egész filozófiája úgy hat, mint valami fölemelkedés, legyőzése valaminő benső szorongásnak, híd egy szakadék fölött. Leggyakrabban visszatérő szavai ezek: örvény, szakadék, mélység, üreg, kút; mindennek alján ott sötétlik, mozog, terjeng folyékony szurokként, falánkul és feketén a káosz. A világmozgás a sötétségből a fénybe épp úgy az hugói lélek káosztól, nemléttől, haláltól menekvésének szimbóluma, mint a történelem útja. Első, alapvető, ősi látomása a „kút“, első élménye a szédület e szakadék partján; ezt az ürt töltik be víziói, ezt a semmit halmozza tele léttel, fantasztikus képek özönével, melyeket fáradhatatlan bendőjével folytonosan fölfal a káosz és folytonosan újrateremt a költő. Nagy tirádaiban nincs arány és egyensúly, sorokon, lapokon át emelkedve halmozza a képeket, monumentális lépesőzötté dobálja őket szaitán, az ihlet — s a menekvés — csúcspontjára érve egy záró esattanóval mintegy megtámasztja építményét. Mi a világ? Sötét odu, se ablaka, se ajtaja, és tele borzalommal. Az ember, mint a titán, menekülni akar e Borzalom elől; ha hegy alá rekesztik, átfúrja a földet; Istent akar, fényt szomjazik. Külső és belső világunk tele van apokaliptikus szörnyetegekkel; a kozmosz csupa szárnysuhogás, huhogás, sóhaj körülöttünk. És Hugo ott áll meztelenül a kozmosz közepén. A tenger partján, az óceáni lélek. A népek fölött, a látnok. „Lelkek káosza. A tengernyi fej sötéten imbolyog, mint az éjszakai tenger hullámverése“. Nem logikus következtetésekben gondolkodik, hanem víziókban. „Tüneményes képalkotó“ — mondta róla Balzac; de nem annyira alkotja, mint inkább látja képeit. Főnt áll, kozmikus szélzúgásban, a lélek misztikus Pathmoszán; „nézi a tengert“, a külsőt, Jersey, Guernesey körül a valóságosat s önmagában a másikat, a lélekét, amely talán még valóságosabb. Kora fölé magaslik s kora lelkének olyan tömör, szintetikus megtestesülése, hogy minden ellentmondása, költészetének sok zavaros hordalékanyaga, tudásának egy Physiologusba is beillő csodabogarak, képzeletének elképesztő tótágasai ellenére is mozdíthatatlannak, kikezdehetetlennek, időtlennek érezzük. Tévedéseivel együtt.

„Láttatok már felhőből kiszögellő szirtfokot? — írja egy helyütt a *Shakespeare*-ben, s mintha önmagáról beszélné. — Minden egyes kiemelkedése maga a szirt. Minden egyes vonala hozzájárul az összbenyomáshoz... Nincs egy fölösleges sziklája sem. Ezen a szirtfokon messzire kimehettek a határtalan óceanra, járhattak a szélben, láthatjátok a hullámok fölött tovasuhanó sasokat, a habokban lubickoló szörnyetegeket; ott álltok, em-

berek, az örök zúgás közepett, behatoltatok oda, ahová nem lehet behatolni. Ezzel szolgálja a költő az emberiséget. A zseni a végtelenségbe meredő szirtfok“.

Jegyzet: Az idézetek a tanulmány írójának fordításai.

Victor Hugo

A GYERMEKÉT OLTALMAZÓ ANYA

(A „Szörnyű év“-ből)

*Az erdő sűrűjén, mely lomha baglyok odva
S ahol az izgatott lomb összebú susogva,
Sötét bozót között, hol vad veszély lesel
Az újszülöttre, ki borzong az anyamell
Haván s kit úgy visz ő, vak s szörnyű félelemmel,
Amint leszáll az éj homálya, szürke tenger,
S farkascapat vonít a kormos ég alatt...
Ó, erdők asszonya! iszonyú ináulat!
Ilyen Páris, hol egy világ él elvegyülve
S hol jog, művészet és dicsőség hármaz üdve
Táplálja a Jövőt, az égi gyermeket.
A hajnal lova mint nyerít, dobog, remeg
A szent bölcső előtt! És ő, az élet anyja,
Az életé, amely kíméraként fogam ma,
S ki bölcssek álmaít dajkálja, drága fény,
Város, melynek Róma nővére és Athén, –
Tavaszbán, mely kacag, az ég alatt, mely lángol,
Ő a remény, a vágy, az élet ize, mámor...
A nap ragyog s tüzel, a mennybolt mélye kék
S ő dúdol álmatag ringatva gyermekét.
Nagy ünnep! Boldogan és büszkén felmutatja
A kisedet, aki új nemzedékek atyja,
Az álmat, a kelő világot, mely gaggog,
Órjást, ki törpe még, a gyermek Holnapot,
Kinek jövő korok ösvénye tágra tárul...
Aján boldog mosoly és tiszta homlokáról
S szeméből, mely a bűnt s veszélyt nem ismeri,
Derűs sugár ragyog, magasztos, isteni;
S érezni, tudni, hogy e város a reménység
S hogy Páris él s szeret. S ha hirtelen selétség
Jő s száll a szíven át mint néma borzadály,
Ha ismeretlen szörny bolyong a láthatár
Felett s ha minden árny kígyózva, esűszva, lopva
A drága gyermeket támadni jó titokban,
Ó, akkor, akkor ő kiáll s ajkát a vad
Sikoly szakítja föl s düh, izzó indulat,
Üvölt s ki hajdan egy világot megigézett,
Borzongat s elriaszt, vijjogva mint a végzet.*

Szegzárdy-Csengery József
fordítása

FÜRDÉS

Irta Gerlei József

Néptelen koradélután volt. A nagy hőségben a kerekek halk surrogása lebbentette meg csupán a csendet. Az állomás felé vezető útnál Jancsi fékezett, leugrott a kerékpárról és végigkémlelte az utat. Gyugyu megállt mellette, kezét a kormányon nyugtatta és úgy nézett bele a káprázó levegőbe, mint akit nem tud bántani egy csacsikordé, sem az, akinek benne kellene ülnie. Mindketten tizenhétévesek voltak, de mindegyik másképp volt tizenhétéves. Gyugyu tudatosan és szürkébben, Jancsi csak úgy véletlenül, kezdetlegesen, de színesebben.

— Tercsit várod?

Jancsi nem felelt. Egy percre odahúzódott a kerekés kút sipkája alá és az árnyékból figyelte a mozdulatlan utat. A kútból csengő, tiszta cseppenések hallatszottak fel; a vödör játszott a vízzel.

— Gyerünk! Már biztosan elmentek — kiáltotta egyszerre. Nem nézett Gyugyura, de egész viselkedése azt mondta: „Papiókám, te ezt nem érted.“ Felpattant a nyeregbe, Gyugyu füttyrészve hajtott utána.

Az út úgy gurult alattuk, akár egy hatalmas szalag. A tarlókon és az árok virágai fölött itt-ott kis fehér lepkék imbolyogtak, s ha egy fehér virágra rászálltak, nem lehetett tudni, melyik száll fel újra, a virág vagy a lepke. Egy tábla káposzta szalad mellettük, majd egy drótkerítés, melyet vastagon ellepett a komló; fehér volt a portól, s a legkisebb alkalmat is felhasználta, hogy az arra futó szellőkbe dörgölődzék.

A kanyar után már látni lehetett az állomást. Fölemelt mutatoujjai, a sorompók fehér-pirosra voltak festve. Az ártatlanság és a vér színe egykedvűen száradt a két rúdon, s egymás mellett most csak annyit jelentett: — vasúti megálló, sínek, vidék, unalom.

Túl az állomáson már nem is kellett hajtani; a kerekek maguktól szaladtak a tó felé, mintha megérezték volna a szagát. Végtelen enyhe völgy következett, alján, belefolyva az égbe, csillogott a halastó.

A két fiú, hőségtől elesigázva, kiáltani szeretett volna örömben, de mikor egy nagyobb földhullámon egyre gyorsabban ereszkedtek alá, Jancsi érezte, hogy két szél táncol körülötte. Az egyiket ők támasztották rohanó örömben, a másikat az ég lehelve rájuk, s tele volt néma szomorúsággal.

— Gyugyu, nem lesz ma vihar?

Gyugyu felnézett az égre; a táj fölött báránypelhók ritkás, szelfúttá cserepein át szemtelen vidámsággal ragyogott az ég.

— De igen — mondta Gyugyu komolyan. — Kinyomjuk a

halastóból a vizet, az tüstént az égre száll, nagy felhő lesz belőle és mérgében ráncszakad.

A halastó hol eltűnt, hol ismét feltárta egy részletét. Az utolsó kanyar után aztán egyszerre előttük feküdt a tó egész környéke, a lóré keskeny sínei, a parti fűzek, a levezető árkok és az a nagy eperfa, mely alatt a csacsikordé szokott állni. De sehol senki. Itt a halászmester háza, eléjekötte mint egy kötény, a nagy udvar; körülötte zöld rét, a réten három gazdátlan tehén, — mintha a tehenes figuráját ma elfelejtették volna rátenni a tájra. De sehol egy fűre kicsapott csacsi; a part egészen üres, mintha egy szorgos kéz nagytakarítást végzett volna, az embereket is letörölve, óvatosan, nehogy egy fűzfát, egy kis cementhidat vagy egy csónakot elmozdítson.

— Nem jöttek ki — mondta komoran Jancsi.

— Miért nem izentél nekik? — kérdezte még komorabban Gyugyu. — Végre is nem várhatod, hogy hiába kijöjjenek. Ne bízz ennyire a szerencsédben!

— Milyen okos lettél! Legszívesebben visszafordulnék.

De nem fordult vissza, hanem rátolta kerékpárját az ösvényre. Az udvar végében hatalmas kukoricagóré állt, akár egy szelős fürdőkabin óriások számára. De ma nem jöttek fürödni az óriások, s a kabin zárva volt. A fiúknak a góré oldalában kellett levetközniök.

Előbb Gyugyu ment a partra, aztán Jencsi. Az ő számára a fürdés egyszerre elvesztette minden titkos jelentőségét. A kis cementhíd szélén állt, begörbített lábújjakkal, s ez hűségesen kifejezte vonakodását a víztől. Összefonta mellén a karját, aztán meglóbálta és megint összefonta. Ő volt ebben a percben a leggyöngébb, legtétovább, legboldogtalanabb pontja a tájnak.

Az udvar egyik végében két hosszú rúdon háló feszült. Jancsi csak nézte s önkénytelenül számolni kezdte a hálóba fogott ég apró négyszögeit. Hiába, gyáva vagyok — gondolta és egyszerre olyan elhagyatott lett, olyan fölösleges a világban, hogy szerette volna elsírni magát.

Loccsant a víz, Gyugyu eltűnt benne, mint egy aranyhal. Jancsi nem tudott fejest ugrani. Megfogódzkodott a híd szélén és lassan beleereszkedett a vízbe, aztán ráfeküdt és elkecseregetten úszni kezdett. Orra előtt itt-ott buborékok szálltak fel, mintha a halak gargarizálnának. A lapos tó olyan volt számára ebben a percben, mint a végtelen, melynek sohasem lesz vége.

— Ússz át a mély fölött, aztán már le tudsz állni — kiáltotta feléje Gyugyu, és leállt vagy tíz méterre előtte; a víz vállpereceit locsoltatta.

— Mikor lesz már vége? — erőlködött Jancsi, és akkorát rugott, hogy belerándult a lába. Legszívesebben csak ott úszkálgatótt, ahol földet érzett maga alatt. A mély fölött egyszerre rá tört s elborította minden gyöngesége.

— No még két csapás, feküdj bele! — biztatta Gyugyu. — Add ide a kezed! Hápgosz, mint egy liba.

— Egyáltalán nem vagyok fáradt! — mondta Jancsi, mikor talpraállt, és máris visszafordult a mély fölé. Gyugyu hangja egyre távolodott tőle.

A tó fölött egyszerre mintha komorrá változott volna a levegő. A bezárt, üres halászház is lakatlanabbnak tetszett. Gyugyu sem szólt utána, Rettenetes csönd fogta körül...

Gyugyu csek két kart látott a víz fölött; oly szelíden lengtek, mint két békés víziinda. Aztán tompa hangot hozott feléje a víz, inkább játékosan, mint komolyan:

— ...gyu, — seee ...

A karok úgy álltak ki a vízből, mintha a mélységét mérnék. De Gyugyuba egyszerre belehasított, hogy ezek a karok segítséget kérnek, azt akarják, hogy fogják meg és rántsák fel őket.

Nyolc méter volt közöttük. Erejét megkétszerezte a rémület. A két erőtlen karhoz úszott, és megfogta az egyiket. Rántani akart rajta, de a kar utolsó erejével kegyetlenül belemarkolt és magához rántotta. Jancsi feje egy pillanatra kiemelkedett a vízből, de egy erős rugást érzett az oldalán és ismét magára maradt. Nem volt ereje rá, hogy küzdjön a víz ellen. Tudta, hogy ezt fuldoklásnak hívják. Még volt egy kevésnyi levegő a tüdejében. Vége — gondolta bágyadtan és megbékélten hagyta, hogy foszladozó emlékei elborítsák.

Mennyi idő telhetett el közben? Jancsi szeme lassan kinyílt. Pillái csak fokozatosan engedték be hozzá az ismerős tájat. Első pillanatra összetévesztette azzal a túlvilági tájjal, melyen folytatni kell az életét.

Gyugyu mellette térdelt, beszélt hozzá. Soha ilyen jólesően, ilyen gyöngéden nem beszéltek hozzá. Arcát is ütögették, már korántsem olyan gyöngéden, de már nem volt ereje ellenállni. Szemét ismét lehunyta, s egy ideig megint nem történt semmi. Lelke mintha tétovázott volna, melyik életet válassza. De gondolatai lassan kinyújtották csápjaikat emlékei felé és megfogódtak a rég ismert valóságokban. Keze megmozdult, egyszerre megérezte a fűszálak lágy horzsolását. A levegő orra elé sodorta a fű szagát, s vele együtt minden földi illatát, s most már ingadozó lelkét is odakötötte, ahol a teste pihent, a vízlevezető árok partjára. — És egyenkint minden visszatért belé, a szeretet, a hiúság, az öröm és bánat, a gyávaság és a szépség, akár dúcukba a galambok. S velük a nyugtalanság és az a valami is, amit jövőnek hívnak. Kinyitotta újra a szemét; térde az égbe fúródott, de talpa már a földön volt.

Gyugyu befűzte a cipőjét, megdönggette kissé a mellét, utoljára még két pofont is adott neki, aztán belekarolt és talpraállította.

A nap már hanyatlott. A felhők legyűrődtek az ég aljára és sugarassá tették a napot. Mintha egy nagy kerék fordult volna tova a küllőin.

Míg Jancsi öltözött, Gyugyu a tóba mártotta furdónadrágját, kicsavarta és rátette a kormányra.

— Nesze, fogd meg a kormányt — mondta szégyenlősen, mint ha Jancsinak valami titkos gyöngeségét fedezte volna föl az imént.

Jancsi ezt olvasta ki a szeméből: „Ne félj, nem mondom el senkinek, milyen kevésen múlt az életed. De ne köszönd meg. Inkább figyelj az útra, a lábad alá, mert elesel.“

Amint kifordultak az útra, a jegényék mellett valahonnan fel-támadt a szél. Végigsímitotta Jancsi vizes homlokát, s addig simogatta megsápadt arcát, míg megjelent rajta a mosoly. Öröm öntötte el; felszállt a kerékpárra s úgy érezte, ölébe kapja a végtelen völgy és játszik vele, mint a gyermekével. Bele szeretett volna olvadni a föld hullámaiba, a kukoricák zizegésébe, az út boldogító kanyargásába, mindenbe, ami segítségére volt, hogy folytassa az életet.

Oldalt egy rét fölött lármas csiripelés kavarta a levegőt. Középpütt rezgőnyárfa állt; úgy tetszett, mintha leveleinek zen-gését rázta volna magából szerteszét. Aztán hirtelen csönd tá-madt, s lassú, hajlott, nehézkes ívvel egy verébesapat vált le a fáról.

— Odanézz! — kiáltotta Jancsi. — A kópék! — Megállt, lábát letette és a verébesapat után nézett.

Gyugyu megérintette a karját.

— Idenézz — mondta, és rámutatott egy kis szoborra, mely az út mentén állt egy alacsony oszlopon. Az Istenanyát ábrázolta, karján a Gyermekkel. A Gyermek kezében kis földgolyó, a go-lyóra rárajzolva a szárazföld és a tenger, minden föld és min-den víz.

Jancsi nézte és valami mély, tiszta, hálás bizalom támadt benne. Odament s letérdelt a kerítéshez szegelt rozoga zsámolyra. Es váratlanul megeredtek a könnyei.

Gyugyu várt egy kevéssé, aztán megszólalt:

— Gyerünk, mert ránkesteledik — mondta később Gyugyu. — Édesanyád már azt hiszi, valami bajunk történt.

Az állomáson túl, az első házaknál Jancsi akadozva hozzákez-dett ahhoz, ami egész úton a torkában bugyborékoltt és a viznél is jobban fojtogatta:

— Te, ... Gyugyu, mond, ... hát nem marhaság?... Hogy így jártam. Hogy neked kellett kihúzni abból a vízből, mint egy-liszteszsákot!... Hát nem marhaság?

— Dehogynem — felelte Gyugyu és elfordította fejét Jancsi hálás tekintete elől.

A KERESZT IMÁDÁSA

Egy sokat vitatott katolikus dráma

Szabad talán személyes élménnyel kezdeni.

Negyvenegynéhány évvel ezelőtt egyetemi hallgató koromban. olvastam először a „spanyol Faustot“, Calderon *Csodatevő mágusát*. Néhány sora — az Isten bűnbocsátó irgalmáról — annyira megkapott, hogy nyomban lefordítottam.

*Nincs az égen annyi csillag,
Nincs a tűzben annyi szikra,
Nincs madár az ágon annyi,
Porszemecske napsugárban,
Tenger mélyiben homok:
Mint amennyi bűnre kész van
Istennél a bűnbocsánat.*

Sokszor forgattam emlékezetemben ezeket a sorokat — pedig más szellemi utakon jártam akkor.

Az első világháború az olasz arevonatra parancsolt. A doberdói pokolból sebesülten szabadultam. Tábori kórházba vittek. Másnap templomba mentünk vasárnapi misére. Imakönyv nem volt nálam. Az egyik ápoló nővér odanyújtotta nekem a maga könyvét. Felnittem. Szalézi Szent Ferenc egyik imádságán akadt meg a szemem. A legnagyobb meglepetésemre majdnem ugyanaz a gondolat, majdnem ugyanaz a költői körülírás, mint amit *A csodatevő mágusból* lefordítottam.

Azóta vissza-visszatérő olvasmányom Calderon.

A mi közönségünk nem sokat tud erről a világirodalmi jelentőségű drámaíróról. Egyeseknek a poétikai órákról annyi talán még megmaradt az emlékezetében, hogy a XVII. században élt spanyol földön, hogy teljes neve Don Pedro Calderon de la Barca, hogy ötvenéves korában pappá lett és hogy körülbelül kétszáz verses színművet írt. Némelyek talán a Nemzeti Színház színpadán látták tőle *A zalameai bíró*t, vagy Harsányi Kálmán gyönyörű fordításában *Az élet álmot*, s egyesek talán megnézték az egy-két évvel ezelőtt egy magánvállalkozástól előadott *Szent mise titkai* című úrnapi játékát is. Többi műveiről azonban a magyar nagyközönség aligha tud valamit. Pedig sok közöttük az elolvasásra érdemes, sőt egyikük-másikuk igazi remekmű.

A külföldi dramaturgia legtöbbet *A kereszt imádsásával* foglalkozott. Egyesek a világirodalom legnagyszerűbb művei közé sorolták, mások meg hevesen támadták.

Nézzünk szeme közé a problémának.

A darab Sienában és környékén játszik. Eusebiót az erdőben párbajra kényszeríti egy Lisardo nevű nemes ifjú, az elszegényedett Curcio fia. Lisardo ugyanis rájött arra, hogy testvérének, Juliának Eusebio szerelmes leveleket írogat. Pedig a leányt a család — ha már nem biztosíthat számára rangjához méltó életet — apácának szánta. Eusebio elfogadja a kihívást, de mivel egyiküknek halni kell, párbaj előtt elmondja születése körülményeit. Apját, anyját nem ismeri. Erdőben egy keresztfa tövében látta meg a napvilágot. Egy könyörületes pásztor nevelte fel. Születésétől fogva a kereszt szinte eljegyezte magát sorsával, s a legváltáságosabb veszedelmekből mentette ki. A mellén is keresztalakú kitörölhetetlen jegy látható.

A párbaj megindul. Lisaro halálos sebet kap. Győztes ellenfelét a keresztre hivatkozva kéri: vigye egy közelben lakó paphoz, hogy meggyónhasson. Viszonzásul megígéri: odafent imádkozni fog Istenhez, hogy Eusebionak is alkalma legyen halála előtt meggyónni. Eusebio teljesíti Lisardo kérését.

Odahaza Sienában Curcio és Julia még semmit sem tudnak a fiú haláláról. Juliának — akarata ellenére és csak apja kényszerítésére — holnap kolostorba kell vonulnia. Curcio elbeszéli a lány születése titkát. Feleségét a féltékeny apa hűtelennek hitte, s lebetegedése előtt kiüldözte az erdőbe, ahol a boldogtalan nő ikreket szült. Később a férfi meggyőződött gyanúja alaptalanságáról, s nejét visszafogadta magához. De az szegény szörnyű idegállapotában az egyik gyermeket elvesztette, s csak Juliát hozta haza. Curcio elbeszélése közben érkezik híre Lisardo halálának, és hogy Eusebio ölte meg. A szerencsétlen leány, mivel szerelmese a gyilkos (mi már tudjuk, hogy szerelmese egyúttal testvére is) — hajlandó kolostorba menni.

Eusebiót a hatóság halálra keresi. Kétségbeesésében rablóvézer lesz. Egyszer társai az erdőben egy tiszteletreméltó ősz papot hoznak fogolyként eléje. Az ősz püspöknek Alberto a neve. Bolognában a teológia tanára, s most a pápa hívására Rómába iparkodik. A rablók megmottózzák. Egy könyvet találnak nála. Ő maga írta. Címe: A kereszt csodája. Eusebio, aki minden züllöttsége ellenére sem szűnt meg a keresztet tisztelni, szabadon engedni az öreget, de kéri, imádkozzék érte, hogy ne haljon meg gyónás nélkül. Alberto megígéri, hogy akárhol lesz is, Eusebio imádságos hívására mellette fog teremni.

Az ifjút Julia iránt érzett szerelme nem hagyja nyugodni. Elhatározza, hogy betör a klostromba és magáévá teszi a lányt. Egy éjjel létrán át Julia cellájába hatol. A darab meséje itt már a vérfertőzés határán jár. A szörnyűség meg is történnék, ha az utolsó pillanatban Eusebio keresztalakú jelet nem venne észre a fiatal apáca mellén. Megrettenve menekül a lány közeléből. Juliát azonban felkorbácsolt vére a fiú után kergeti. Lemászik a létrán. Majd szándékát mélységesen megbánja, és majdnem szó-

szerint elimádkozza *A csodatevő mágusban* előforduló sorokat. („Nincs az égen annyi csillag...”) Visszatérne a klostromba, de a létrát már elvitték az ablak alól. Rettenetes lelki válság keríti hatalmába, s az Eget vádolva, szörnyű szavakra fakad.

*Most látom csak, hogy mi történt.
Visszatérni volt a vágyam,
Bűnbánóan és zokogva,
S megtagadtad utam Hozzád,
Visszalöktél szent Magadtól.
Jól van hát, legyen meg! Én az
Eldobott nő, sebzett szívvel,
Megcsodáltatom Veled s mind
A világgal szörnyűségem.
Olyanná leszek, kiről a
Fáma hajmeresztve szól majd,
Megrémül a Bűn maga,
S visszaborzad a pokol.*

Eusebiot és cimboráit a hatóság tovább hajszojja. Az üldözők vezetője maga Curcio, aki bosszút liheg Lisardo haláláért. A rablók között megjelenik a férfiruhába öltözött Julia is. Elmondja, hogy klostromból való távozása óta a legaljasabb gyilkosságokat követte el. A csapatot megtámadják. Eusebio sebet kap, menekülne, de lezuhan egy szikláról, s annak a keresztnek tövéhez vándorog, ahol született. Kéri a szent fát, mentse meg: ne haljon meg gyónás nélkül. Curcio ráakad, s meglátva mellén a keresztalakú jegyet, kétségbeesik, hogy másik fia is a halálé lett. Most csodálatosképen ott terem Alberto. A fiú testéből még nem szállt el teljesen a lélek, gyónni kezd.

*Bűnöm meghallgatni jőjj hát,
Több az, mint a csillag égen,
Mint tengerben a homok.*

Ekkor ismét megjelenik Julia, aki közben átvette a rablócsapat vezérletét. Elmondja apjának a maga irtózatos történetét s bánattól összetört szívvel kér Istentől bocsánatot. Haragjában Curcio tört emel rá, de a lány a keresztfába kapaszkodik. S az Isten irgalmasabb még az apai szívnél is: a szent fa égbe emelkedik a lánnyal... Így csodával végződik a csodálatosan különös darab.

A kereszt imádásának nem megdöbbenő mozzanatai és kínos fordulatai keltették a vitát. Sokkal inkább szúrta a magyarázók szemét, hogy Eusebiot, a rablóvezérré züllött ifjút, az elkövetett gyilkosságok és a zárdába való betörés után kedvező vég éri, hogy Istennel kibékülve hal meg. S az a feltűnő, hogy a bűn és a megoldás között mutatkozó ezt az aránytalan (persze csak felületes látásra aránytalan) vonatkozást nemcsak Calderon-

nak vetették szemére, hanem általában a katolikus felfogást is elmarasztalták miatta.

Hermann Ulrici, a valaha nagyon olvasott Shakespeare-magyarázó az angol és spanyol drámaíró között párhuzamot állítván fel, ezeket mondja: Ahogy katolikus elvek alapján minden bűnt el lehet követni, ha csak azok az Egyház javára válnak, éppen úgy lehet a darab szerint a legnagyobb gonoszságokat is véghez vinni, csak a kereszténység legkülsőségesebb szimbólumai iránt kell a tiszteletet és imádást megőrizni. Julian Schmidt még tovább ment. Szerinte aki ebből a darabból nem tudja kiolvasni az inkvizíciót és a Szent Bertalan-éjszakát, annak nincs érzeke a történelmi kapcsolatok iránt. Magyar irodalomtörténész is akadt, aki tovább fonta a vád fonálát. Heinrich Gusztáv szerint: Tény, hogy Calderon az Egyház tanait és intézményeit az erkölcs követelményei fölé helyezi, és hogy ahol a kettő ellenkezésbe kerül egymással, mint nála igen sokszor, az Egyház diadalmaskodik az erkölcsön. Calderon felfogása szerint — mondja — az Egyháznak vagy csak valamely holt eszközének tisztelete megmenti a legvéresebb bűnöst is az elkárhozástól.

Voltak azonban a darabnak védelmezői is. A spanyol dráma kitűnő ismerője, a protestáns Friedrich Schreck rendkívül értékelte a művet s elhárította Calderon felőli azt a vádat, hogy pusztá külsőségek tiszteletéért felmentést ad a legnagyobb gonoszságok alól. A dráma francia fordítója, Damas Hinard pedig szellemesen jegyzi meg, hogy minden irodalomértő hatalmas mesternek és lángelmének kezenyomát fogja felismerni a darabban, ha el tudja felejtetni — Montaigne-t és Voltaire-t.

Csakugyan, aki elfogulatlanul tud Calderon és a katolicizmus álláspontjára helyezkedni, az éppen nem fogja mérő külsőségnek tekinteni a kereszt tiszteletét. Az tudja, hogy akinek lelkében nem aludt el ez a tisztelet, abból minden bűnössége ellenére sem hunyt ki az erkölcsi érzék. S ha ez nem hunyt ki, akkor fel kell ébrednie benne a töredelemnek is. Itt pedig már nem külsőségről, hanem a lélek mélyéből felfakadó ösztönről van szó, amelyet a temperamentum démoni erői ideig-óráig elnyomhattak, de végképen ki nem pusztíthattak. S nemcsak a kereszt tisztelete, hanem a gyónás sem minősíthető külsőségnek, hiszen a gyónás csak bánattal együtt érvényes. Az Isten pedig a bűnbánónak — hogyan is mondja Calderon? — több vétket bocsát meg, mint amennyi csillog az égen ragyog.

Hogy *A kereszt imádásának vezető gondolata* milyen forrón lelkezett a spanyol drámaíró lelkétől, mutatja egy hasonló jellegű másik darabja, *A mise imádása* (*La devocion de la misa*, nem tévesztendő össze *A szent mise tiltak* cíművel), amely nálunk talán még ismeretlenebb, mint az előbbi. Itt is bűnökbe súlylydott fiatalemberről, Pasqual Vivas-ról van szó, akiben nem annyira a kereszt, mint inkább a szentmise misztériumainak tisz-

telete az a szikra, amely megmenti a teljes züllöttségtől és a Kegyelemben részesíti. Ime a darab idevágó sorai:

*Egy halandó bármi hitvány,
Éghet még egy szikra benne,
Mely mutatja, hogy keresztény,
S nem szakadt el Istenétől.*

És pár lappal odább, most már a rím ékességével megszerezve:

*Kit rabul tart romlott elme,
Csak reménye el ne múljon!
Hogy bűnétől szabaduljon,
Ad erőt az Ég kegyelme.*

Hol van itten még csak nyoma is a külsőségnek vagy formalizmusnak? Hiszen Calderon a megigazulást mindenhol ama szikrának életre lobbanásából, a lélek mélyében szunnyadó jobb ösztönök előtöréséből következőnek tünteti fel. És a reményből, az isteni kegyelembé vetett bizalomból.

Hogy milyen döntő gondolatuk volt ez a spanyol fénykor íróinak, mutatja a Calderon egyik kortársának, Tirso de Molinának tulajdonított érdekes és megható darab, a *Condonado por desconfiado* (A bizalmatlanságért elkárhozott), ahol Paolo remete Istenben való reménye-fogyta miatt nem tud a kísértésnek ellenállani, a nagy bűnös Enrique pedig éppen bizakodása miatt üdvözl.

Legérdekesebb azonban Schellingnek, a német filozófiai idealizmus e nagy képviselőjének véleménye *A kereszt imádásáról*. Szerinte Spanyolország Calderonban rendkívüli szellemet adott a világnak. A darabban szó sincsen valami külsőséges Nemezisről. Ellenben igenis szó van arról, hogy a bűn lényeges eleme az egész univerzumnak, hiszen csak általa és rajta keresztül nyilatkozhatik meg az isteni Kegyelem.

Ha egy pillanatra talán meghökkentő is Schelling magyarázata, s ha talán nem is e gondolat a mű vezérszólama, annyi igaz, hogy ez a teológiai vonatkozás is nagy erővel csap ki belőle. Olvassuk csak el a darab legszebb sorait, a szinte imakönyvbe kívánckozó részt, a halálra sebesült Eusebio fohászzkodását a kereszthez.

*Szent Fa, üdvösségünk fája,
Épségünk ki visszahoztad,
S eltörölted mind a rosszat,
Mit reánk mért Ádám szája!
Virág, — s tőke: dús, termékeny,
Mit fakasztott egy új Éden,
Vízözönnek zúgó árján
Békeigérő szívárvány!
Új Dávid kezében hárfa,
Új mózesi törvénytábla!*

Én a bűnös, szent jogon
 Lábad íme átfogom,
 Hiszen Isten tiszta válla
 Én miattam vett magára.
 Ember, rossz, ha egy sem élne,
 S nem lobogna bűnért vére,
 Ha nem volna lelke vásott,
 Hogy munkálnád hivatásod,
 S dicső akkor hogy lennél te?
 Hiszen Isten akkor rajtad
 Váltságunkra meg nem halhat.
 Kiben bízni meg nem szüntem,
 Kit szívem hittől fonott át,
 Összetörve kérlek mostan:
 Hogy kiműljak ennyi bűnben,
 Ó ne engedd: éltem mocskát
 Gyónással le még nem mostam.
 Haldokolva, félve kérte,
 Kárhozat, hogy el ne érje,
 Tőled már egy más lator.
 Példájára ama fának
 Hasson meg hát az a bánat,
 Mely az én szívembe forr.¹

Schelling túlozott, amikor azt állította, hogy az itt kihangzó gondolat, — hogy tudniillik a bűnre és bűnösre szükség van —, az egész univerzumra kiterjeszthető. Annyi azonban bizonyos, hogy a calderoni eszme egytestvérül rokon Szent Ágoston paradoxonával, aki Ádám bűnét boldog bűnnek nevezte. S ugyanezt a gondolatot fejezi ki az Egyház nagyszombati szertartása is, amikor a húsvéti gyertya megáldása után felzendülnek ezek a felséges mondatok: Ó Ádám valóban szükséges bűne (*O certe necessarium Adae peccatum*), melyet eltörölt Krisztus halála! Ó szerencsés vétek (*felix culpa*), mely érdemes volt ilyen és ekkora fölségű Megváltóra!

Calderon nemcsak a *Devocion de la Cruz*-ban ünnepli a keresztet. Két másik darabját is annak tiszteletére írta. Egyik, *La exaltacion de la Cruz* (*A kereszt felmagasztalása*) arról az eseményről szól, amelyet az Egyház szeptember 14-én ünnepel: Heraclius bizánci császár visszaragadja Cosroes perzsa királytól és Jeruzsálemben a Szent Sír templomában felállítja Krisztus keresztfáját. Ebbe a főtörténetbe művészien illesztette bele Szent Anasztáziusz mártír és hitvalló legendáját, aki perzsa mágusból kereszténnyé lesz. Gyönyörű a darab utolsó felvonása, amikor Heraclius koronásan, császári palástban akarja a keresztet a

¹ Míg a tárgyalt darabok hivatottabb magyar tolmácsolóra nem akadnak, a katolikus közönségnek meg kell elégednie a cikkíró fordításával.

templomba bevinni, ám az a kapuban egyszerre olyan nehézé válik, hogy térdre roskad alatta. Ledobja hát magáról a palástot, bűnbánó köpenyt ölt s fejére töviskoronát illeszt. Így most már sikerül a szent Fát az oltárig vinnie.

A Keresztről szól *La Sibila del Oriente* (Kelet Sibyllája) című darab is. A sibylla Sába királynője; a cselekmeny Salamon templomépítése körül forog. Az ihletett pogány asszony meglátja Libanon fái között azt, amelyikből valamikor majd Krisztus keresztjét fogják ácsolni. (Ezt a fárgyat a nagy drámaíró *El Arbol de mejor fruto* címen még egyszer feldolgozta.)

Calderon hatása rendkívüli mértékű. Érezzük illetését Corneille-en és Goethe-n is. A német romantika kiváltképen nagyrabecsülte. A XVIII. és XIX. század fordulóján virágzó végzetdrámának egyik erős sugallója *A kereszt imáddása*. Grillparzer az *Ahnfrau*-ba szembeszökően vett át motívumokat belőle. És Calderon hatása érzik itt-ott a mi Vörösmartynkon is. A *Vérnász* egyes mozzanataiban s a tündéri ragyogású mesejáték, *Csongor és Tünde* több indítékában.

A modern katolicizmusnak sem szabad ezt a rendkívüli szellemet elfelejtenie. Dante és Claudel mellett bizonyára ő a legnagyobb katolikus költő. A darabjaiban megnyilatkozó lovagi felfogás, a féltékenység szenvedélyének túlzó rajza, a párbajosdi, az uralkodó iránt érzett szinte szolgai hűség előttünk már meghaladott mozzanatok. De melyik nagy költőben nem találunk a maga korától meghatározott s ma már avultnak ható érzésseli és gondolati elemeket?

Nyelve is különös és első olvasáskor szokatlan. Délszaki lírája, sorainak polifón muzsikája, képzeletének buja tenyésze és , mámoros pazarsága ma is megkapják az olvasót. De vannak dikióójának árnyoldalai is. Éppen érzelmi lendületének ellentétéppen nem egyszer a kelleténél okoskodóbbá, reflektálóbbá válik. De csak pillanatokra. Mikor már-mára prózává száradástól féltjük, képzelete egyszerre újra lángot vet, s most meg metafora - Ossára hasonlat - Péliont dobál, megzavarva ezzel képeinek tisztaságát és plasztikáját.

De mindezek művészi egyéniségének esélyes, szinte csak járulékos elemei. Ha mondanivalóinak lényegét, ha érzésvilágának uralkodó megnyilatkozásait nézzük, nem vonhatjuk ki magunkat hatása alól. És évszázadok távolságán át, minden időkre hozzánk, katolikusokhoz szól nagy erkölcsi komolysága, mélyen és tudatosan vallásos lelkisége, hitének nemcsak érzésből fakadó, de teológiaiilag is megalapozott szilárdsága. A Megváltás misztériumáról, az égi Hatalomról, a Mária-tiszteletéről, a szent mise fenségéről, a Kegyelem áradó erejéről alig írtak nála szebb sorokat a világ-irodalomban. De legkivált az Isten bűnbocsátó bőkezűségéről nem!

...Nincs az égen annyi csillag...

VENCE ÉS A MODERN EGYHÁZMŰVÉSZET

Henri Matisse, a modern francia festészet egyik legnagyobb mestere nyolcvan éves korában vállalkozott arra, hogy Vencében a dominikánus apácák kápolnáját minden részletében, díszítésével és felszerelésével együtt megtervezi, illetőleg elkészíti. A vállalkozásban résztvett a modern francia egyházművészeti törekvésekben vezetőszerpet játszó két dominikánus atya, Couturier és Régamey is. Érthető tehát, hogy a tervet és annak megvalósítását a nagy művészeti eseményeknek kijáró figyelem kísérte világszerte. A múlt évben szentelték fel és adták át rendeltetésének a kápolnát, amelyben minden az ősz mester elgondolása, illetve munkája: az épület, az oltár és felszerelése, a padok, a színes ablakok, a falba karcolt kompozíciók, sőt a miseruha is. Maga a mester úgy nyilatkozott művéről, hogy az munkás életének betetőzése. Az egyházi hatóság viszont nemsokára a felszentelés után a hívek kívánságára elrendelte az oltárfeszület eltávolítását. Végül az *Illustration* legutóbbi karácsonyi száma több, nagyjából színes fényképpel illusztrált lelkes cikket hozott a kápolnáról, melyben a cikkíró a kápolna körül támadt véleménykülönbségek eloszlatására annak újszerűségét igyekszik közelebb hozni az átlagközönséghez. Ez a cikk, illetőleg annak illusztrációs anyaga lehetővé teszi számunkra, hogy a nagy mester és a két kiváló dominikánus műkritikus személye miatt is jelentős művészi eseménnyel kapcsolatban állást foglaljunk.

Látva a fényképeket, sajnos, azt kell mondanunk, hogy az előzetes beharangozással felesigázott várakozásunk után első érzésünk a csalódottság. Maga az épület szerény méretei ellenére is igen megnyerő, áhítatkeltő nemes egyszerűségével, kitűnő arányaival, és egyáltalában nem érezzük hiányát, hogy nem találunk benne semmi újítást, meglepő ötletet, s hogy nem megy tovább annál, ahova a modern német templomépítészet már huszonöt-harminc évvel ezelőtt eljutott. Am nem az építész, hanem a festő Matissetől vártuk a mester művészi rangjához illő szenzációt az egyházművészeti megújítás terén. S itt ért bennünket a csalódás.

Mert mit alkotott Henri Matisse az építészilag jól megoldott kápolna művészi díszítésére?

Az oltár mögötti falba az északafrikai sziklába vésett primitív rajzok stílusában belekarcolta a keresztút ismert jeleneteit. Erről a műről teljes tárgyilagossággal a következőket állapíthatjuk meg. Az egyes jelenetek kétségtelenül kifejezők, az egész együtt azonban inkább valami szeszélyes, vonalas díszítménynek hat, mint a mélységes tartalmú téma komoly művészi feldolgo-

zásának. Pedig a művész kétségtelenül komolyan vette feladatát. De oly formát művelt, mintha egy nagy zenész valami egészen kezdetleges zeneszerszámon játszaná le — egész komolyan — egy fenséges himnusz dallamát: kihozná a zeneszerszámból, ami abból kihozható, talán bámulatba is ejtene bennünket azzal, hogy megmutatja, mit tud a nagy művész kifejezni elégtelen eszközökkel is, de az eredmény mégis csak elégtelen volna. Szívesen megértjük, hogy a túlfinomult művészi formák világa után jól esik a nagy művésznak is a gyermekded egyszerűséget játszani, de nem is lesz ebből több egy komoly embernek lélekipihentető játékánál, míg a primitív embernek az ő primitívsége nagyon is komoly volt. Talán éppen ez a szent komolyság az, amit a problémák sokaságától elfáradt és szkeptikussá vált művész a primitívek utánzásával megtalálni és megszerezni szeretne. Ám törekvése reménytelen, mert egyetlen élőlény sem menekülhet a gazdaggá differenciálódott élet terhe elől vissza létének embrionális fokára. Azok a primitív művészek, akiknek stílusában Matisse a keresztutat megrajzolta, egész másként ábrázolták volna a nagy témasorozatot, a művész tehát az ő igényeiket sem elégítené ki. De nem elégíti ki a mai hívők lelki igényeit sem, akiket a templomi művészetben nem a művész formajátéka, hanem a vallásos élmény művészi kifejezése érdekelne.

Nem új, egyéni átélés eredménye, hanem reminiscenciákkal való játék Szent Domonkosnak falba karcolt nagy képe is, mely lényegében Houdon Szent Bruno szobrára emlékeztet s minden eredetisége abban merül ki, hogy a fejnek csak körvonalát adja, szem, száj, orr, fülek s az arcvonások jelzése nélkül. Mennyivel más Henri Charlier Szent Domonkos szobra, amit a freiburgi dominikánus egyetem számára készített. Ez valóban a nagy rendalapító szobra, mert a vallásosságban felmagasztosult lélek s az isteni elhivatottság minden áldozatra kész vállalása sugárzik belőle, míg Matisse alakjából nem érzünk ki többet, mint egy áhítatos perc tűnő hangulátát.

Megvolt ez a vonás az oltár bronzfeszületén is, amit a művész őszinte átérzéssel a néger és korai római szobrászat kezdetleges formáiban mintázott meg rendkívül finoman, de oly lágyan, mintha a mintázás nem is agyagban, hanem tésztaiban történt volna. A művészet ingyen élvezői számára érdekes élmény, de cseppet sem szabad csodálkoznunk rajta, hogy az illetékes egyházi hatóság a hívek kívánságára eltávolíttatta, mint oly művet, mely a hívek áhitatának felkeltésére nem alkalmas.

A kápolna belsejének művészi hatásában jelentős szerep jut a színes ablakoknak. Az egyiket kaktuszlevelek stilizálásából adódó levéldíszítvánnyal, míg a padlózatig érő egészen nyúlánk félköríves ablakesoportot az összes ablakokon átvonuló hullámvonalakkal elválasztott széles színes szalagokkal töltötte ki a művész. A színek összeállítása misztikus hatású volna, ha ez a hatás

tisztán érvényesülhetne. Ám nagyon zavaróan hat, hogy a színteltok úgy a kápolna, mint különösen az ablakok méreteihez képest túlságosan szélesek s vonalaik lerontják az ablaknyílások fegyelméletten finom vonalainak hatását. A keresztút parányi figurái, az aránylag nagy kaktuszlevelek, az ablakeszorton át szélesen hullámozó színezők s a padok nagy formái, melyek egy hatalmas méretű templomba kívánczoznának, oly léptékszavart teremtenek, aminek az a következménye, hogy az egyik hatástényező rontja a másikat, s egyik sem érvényesülhet tisztán, mert egyik sincs helyén.

Ha valaki ezt az elmarasztaló ítéletet iskolás akadémiizmusnak mondaná, annak csak azt tudom felelni, hogy a képzőművészetek hatása a látás kíművelésén épül fel, a látásnak pedig megvannak a maga fiziológiai és pszichológiai törvényei. E törvények figyelembevétele és megtartása önmagában még nem tesz senkit művésszé, mint ahogy az abc ismerete és helyes használata sem tesz még senkit íróvá, sőt a helyesírás tudasa sem, de elhanyagolásuk katasztrófális következményekkel jár még a legtehetségesebb művészek alkotásaira is. Cseppet sem vigasztaló, hogy ily léptékszavarak nemcsak Matissenál fordulnak elő, hanem ismételtén okai annak, hogy építészeti keretbe szánt szobraszi és festői alkotások brutálisnak, vagy esetlennnek hatnak, holott kétségtelenül tehetséges alkotói monumentális hatást akartak elérni, vagy néha — mint a jelen esetben a keresztút — jelentéktelenné válnak a környezet kívánta méret túlságos lecsökkenése miatt.

A másik probléma, amely a vence-i kápolnával kapcsolatban ismét felmerül, a hagyomány és haladás, illetőleg a multhoz vagy a mához igazodás, egyszóval a korszerűség kérdése az egyházművészetben.

Senkinek sem lehet kifogása az ellen, ha egy mai művészt a szinte felmérhetetlen gazdagságú keresztény művészet multjának örök értékei inspirálnak. A primitívek naív közvetlenségének és őszinte egyszerségének különös varázsa is érthető túlfinomult kulturánk bonyolultságába belefáradt művészeinkre. Mindez azonban nem változtat azon a követelményen, mely nélkül teljes értékű egyházművészeti alkotás — sem a multban, sem ma el nem képzelhető. Ez pedig nem több és nem kevesebb, mint az, hogy a templom számára alkotó művész első feladatának tekintse a valóságos élmény kifejezését. E feladatának megoldásában találkozhat, illetőleg párhuzamosan haladhat régi, de soha el nem avuló irányokkal, ám sohasem azért, hogy azoknak eredményeit, vagyis élményt tisztázó művészi formáit többé-kevésbé utánozza s velük eljátszadozzék, hanem hogy ez eredményeket használja fel a valóságos lelkület kifejezésében s amit a multban örökölt s felhasználni tud, művében támadjon fel új életre és fejlődjék tovább.

Mai vallásos nagy művészet csak a ma élő művész őszinte

vallásos élményéből virágozhat ki, így lesz testvére régi korok vallásos művészetének. Nem a formanyelv utánzása és fölényes kezelése, hanem az élmény rokonsága teremti meg a belső kapcsolatot a mult valamely nagy korának művészetével, de egyúttal a ma életével is és biztosítja a műnek a maradandóságot. Minden erős kor csak azért tekintett a multba, hogy biztosabban léphessen a jövő útjára. A fiatalos alkotó erő még mindig előre nézett, a jövőt akarta, vagyis a teljesebb életet. Az életet, amelyet minden műnek, a művészetnek is szolgálnia és tovább vinnie kell. Aki nem hisz a jövőben, tulajdonképpen nem hisz a multban sem, hiába ölti magára annak jelmezét.

Matisse, ez a modern festészetnek egyik legmerészebb úttörője vencei művével sajnos egy lépést sem tett az egyházművészet jövője felé. Mert összesen mit tud mondani a szent helyen? Érzésünk szerint nem többet, mint hogy kifejezést adott a modern ember vágyának a primitívek problémáktól nem kinzott egyszerűsége és naív hite után. Ez is valami, de nem elég, sőt nagyon kevés ahhoz, hogy magával ragadjon. Amire szükség van, ismételjük, nem több és nem kevesebb, mint az őszinte egyszerűséggel megnyilatkozó vallásos lelkiület jelentkezése a művészet tükrében. Csak a hiteles élménynek van meggyőző ereje, sohasem régi formák játékos utánérzésének, csak az erős élet árama tud magával ragadni még a művészetben is.

És mégis jelentős egyházművészeti esemény a vencei kápolna elkészülte. Jelentőssé teszi az a tény, hogy Henri Matisse nagy életművére egyházművészeti alkotásokkal kívánta rátenni a koronát.

TÖKELETESSÉGÜNK abban áll, hogy hasonlók legyünk Megváltónkhoz, Jézus Krisztushoz, vele egyesüljünk és neki szenteljük magunkat; ezért az a legtökéletesebb ájtatosság, hogy leginkább hasonlóvá tesz Jézushoz, legbensőségesebben egyesít vele és leginkább neki szentel. De minden teremtmény közt Szűz Mária hasonlít leginkább isteni Fiához, Jézus Krisztushoz; ezért minden áhitat közt az Istenanya, Szűz Mária iránti teszi leghasonlóbbá Jézushoz és szenteli leginkább Jézusnak a lelket. Ezért a Jézus Krisztusnak való tökéletes följajnlás és önátadás nem más, mint önmagunk teljes átadása Szűz Máriának.

Montforti Grignon Szent Lajos (1673—1716)

A MENNYORSZÁG BÉKESSÉGE

I r t a C. F. R a m u z

Amikor ráeszmélt, hogy meghalt, nem rettent meg, a körülötte lévő dolgok szépsége miatt, mert egy nagy templomban találta magát, mely olyan volt, mint a falujáé, és csupa ékesség, bokré-tákkal az oltáron, akárcsak Úrnapján; inkább boldognak érezte magát és könnyűnek érezte magát s nem nehezedett immár a lábára, melyet oly fáradtan és nyűgösen vonszolt öregségében; áthaladt a templomon és beült az egyik padba; és akik ott voltak, azokkal mintha csak újra találkozott volna és nem most látná először: úgy öltözködtek, ahogyan a falujukban, szokás és semmi nem változott rajtuk, csak az arcuk; — leült tehát és imádkozott; aztán fölemelte a fejét és megpillantotta Máriát, Máriát, aki szintén ott volt.

Egészen közel volt hozzá, az asszonyok padjában, és ő is imádkozott, olvasóját morzsolta és a szemek sorra siklottak át finom ujjai közt; — nyomban ráismert, noha negyven esztendeje, hogy meghalt, nyomban ráismert az arca szépségéről, amit nyilván visszaadtak neki, mert egyáltalán nem olyan volt, amilyennek halála napján látta, hanem ismét friss, szép kerek arcu, piros szájú, nagyszemű.

Hallgatta, ahogy fölolvassnak a Könyvből s hallgatta az éneket a lány orgonakisérettel, mely mintha a falakból áradt volna: mintha a falak zenévé olvadtak volna. Nézte a Könyvet és nézte a Trónust és melegséget érzett a szíve táján.

Nézte Máriát, hallgatta az orgonajátékot, és mindez olyan édes volt, hogy valóságos édesség ízét érezte az nyén; és már nem nyugtalankodott miatta, mint ahogyan a földön tette volna: hagyta, hadd menjenek a dolgok maguktól, s ez megint csak valamiféle új édességet lopott a szívébe; szentől szembe látta az Istent és mellette Jézust és Jézus mellett az áldott Szűzanyát, térdepelve.

Amikor a szentmise végetért, találkozott Máriával. Beszélt vele, a lehető legtermészetesebben. S az így szólt hozzá:

— Isten hozott, szívem barátja.

De ő nem érintette meg a kezét. Részt vettek a mennyei lakomán. A házak ugyanolyanok voltak, mint odalent, ahol az emberek házai állnak. Beléptek kettesben az egyik kis házba; Mária édesanyját lelték ott; barátságosan fogadta őket s azt mondta:

— Legyetek boldogok és ízleljétek meg a friss kenyeret.

Boldogok voltak és megízlelték a friss kenyeret. És ahogy ellépett a tükör előtt, egyáltalán nem csodálkozott rajta, hogy nem olyannak látja magát benne, milyen volt a ráncos arcával, érdes szürke szakálával és hiányzó balszemével, hanem mind a

két szeme a helyén volt és frissen borotvált a képe, mint vasárnap reggeleken, — mert öregsége levétegette róla. Nem ámult el ezen, ahogy egyében sem ámult. És nem ámuldozott Mária sem; egyébként sem keresték egymást a szemükkel, mert együtt voltak s ez elég volt nekik; nem hallgattak, mint abban a másik szerelemben, de beszélni sem beszéltek sokat, mint a másik szerelemben, ahol nincsen középút; éppen csak beszélgettek egy keveset, mint bárki más; volt ott egy piros kép s alatta egy váza és virágok, és fehér függönyök az apró ablakokon, az asztalon meg horgolt terítő; ő nézte a képet és azt kérdezte Máriától:

— Az a te képed?

Mária pedig azt felelte:

— A fehér bárányt látni rajta, meg a pásztort a forrásnál; tüzet gyújtottak.

Akkor az öregasszony kávé-t készített s megitták a kávé-t, hármasban, körülülve az asztalt; Mária odafordult hozzá s így szólt:

— Eljönnél sétálni velem?

— Megyek — felelte.

Kimentek hát; kikanyarodtak az útra; mentek kettesben az úton. Egyetlen felhő sem látszott s minden csupa nyugalom és szelídség volt; s most, mikor elhagyta, megismerte onnét fönt-ről a falut: a faluja volt. És mégis egészen más, talán az utca tisztasága, a kövezet takarossága, a jól megmosott ablakok csillogása miatt, meg a pontosan helyrehozott tetők és az új tető-cserepek miatt, ahogy mindez ott szorongott és csoportosult a templom körül, melynek tornyában hirtelen megszólaltak a harangok, és a toronyról egyszerre fehér galambok rebbentek föl. Soha ilyen tisztán nem fénylett még a nap, mégsem árasztott akkora hőséget, hogy terhére lett volna az embernek. S ahogy a földek közt haladt s mellette Mária, sorra nevükön nevezte a táblákat; pedig mégsem voltak egészen ugyanazok s amikor eltűnődött rajta, hogy vajjon miért nem, észrevette, hogy minden követ lehordtak róla és a hajdan sziklás és cserjés szalagokat most gondosan megművelték, úgy, hogy mindenütt termékeny fekete földet látott, jókötésű, magas fű sarjadt benne és soha ennél szebb gabonával nem találkozott még; — a csatornáknak pedig tiszta víz csörgedezett és szintén egészen paranyi kerek napocsák csillogtak és nyüzsögtek. Ekkor a galambok két nagy kört irtak le a feje fölött s mint fehér pelyhek, aláhavaztak a tóparti füzekre.

Fogta Mária kezét s mentek fölfelé a kaptatón, és alattuk a föld puha és egyenletes volt mint a szőnyeg, nem sértette a lábat s nem volt rajta buktató kavics; a virágzó cserjék vadrózsailatot árasztottak és méntaszagot, mert a ménta szereti a nedves réteket; elhaladtak a malom mellett, beértek az erdőbe, átvágtak az erdőn, kiértek a tisztásra; a tisztáson ragyogott a nap, kerek

tányérkákbán a fenyőágakra akasztva, a fák törzse pedig vörhenyes volt, itt-ott az árnyék kékes foltjaival. Áthaladtak a tisztáson is és megint az erdőben jártak; letérdeltek egy forrás mellé s ő inni adott Máriának a tenyeréből; Mária rámosolygott s az ajkáról alágördülő kis csöppek megcsillantak az állán. Virágot szedett neki s azt Mária a reklijébe tűzte; aztán tovább mentek, egyenest előre, mit sem törődve az úttal. Nem messze onnét csúcsos halom emelkedik; az egész vidék kibontakozik onnét és alatta mind az egész tájék a faluval s a falun túl a völgy nagy, üres teknőjével; fölmentek a halomra és leültek egymás mellé.

Elnyúlva pihent a fényben a vidék; nagy békesség terjengett fölötte; lassan vándoroltak a messzeségbe a rétek s itt-ott földuzzadtak és egy fát emeltek a magasba; lassan vándoroltak szépen egymás mellett a különböző színű vetések; a hegyek ormain tündökölt a jég; ő pedig újra azt érezte, hogy mindezt mindig is látta és mindez mindig is ott volt körülötte, de ugyanakkor meg is változott minden; kereste, mi lehet az oka ennek, de sehogyan sem lelte a nyitját.

Közben egyre Mária kezét fogta s a lány egészen átengedte neki a kezét, ő pedig játszogatótt vele, ujjait finom ujjai közé csúsztatta s érezte a hűvösségét; elképzelte, hogy ez most már örökre így lesz és semmi nem zavarja meg őket többé, mert most már minden örökké tart és el sem lehetett gondolni, hogy valaminek is vége legyen egyszer. S ekkor mintha nagy üresség támadt volna benne.

Először nem tudta, miért. Aztán, talán a földnek volt valami féle emléke, amit csak az imént hagyott el? de ahogy Mária felé fordult, ahogy ránézett, ahogy rávetette kérdőn a tekintetét s újra látta a mosolyát meg a pillantását, belemerülve és belékeveredve az övébe, és nedves kőhöz hasonló kis ajkát: egyszerre ráeszmélt a szomorúsága okára; s halkan, magához vonva őt, azt kérdezte a lánytól:

— Te már sosem sírsz, Mária?

S mert az nem értette, mit akar mondani, megismételte:

— Emlékszel, Mária, a régi szép időkre, amikor még sírtál?

A lány intett, hogy nem.

— Amikor kint jártunk a keresztnél a határban, amikor olyan nagy bánatod volt, amikor a karomban vittelek, annyira erőtlen voltál; és meg azt mondtam neked: Mária, ne sírj már! Te pedig azt felelted: De mikor úgy kell sírnom. S a templomban halottért harangoztak.

De a lány kerekre tárta a szemét, nem fogta föl a szavak értelmét s hallgatott. Ő pedig magába mélyed s elképzelte őt holtan; maga előtt látta, kinyújtózva az ágyon, kezét összekulcsolva a mellén. Ott ült mellette, facsarta száraz szemét az ujjával, hogy könnyeket fakasszon belőle, de egyetlen csöppet sem tudott kiesikarni; szívével, mely izzott mint a szén és tor-

kával, mely száraz volt mint a szikkadt föld; és kiáltani szeretett volna, mert hozták a koporsót s benne a fekete ürességet, épp akkorát, amekkora az a szegény kis tetem volt, amit a legszivesebben elragadott volna onnét, de nem tehetette, mert már nem volt az övé, már nem volt senkié sem a földön. — Most újra maga előtt látta mindezt és mindezt sajnálkozva visszakívánta.

A könnyeket és a fájdalmat, amire már nem volt képes és nem lesz képes soha többé; és ebben az örökös békességben visszakívánta a lenti fájdalmat; szeretett volna sírni és nem tudott immár sírni.

Akkor fölsóhajtott; és még egyszer visszatért emlékeihez, ahhoz az igazi Máriához, de ez már csak egy kurta percig tartott. Fölálltak és elindultak lefelé. Mert elközelgett az este. A nap lassan leáldozott a látóhatáron; a szél, mely a világ fölött tartja, hirtelen elvágta: a nap a hegy mögé esett. És ők beléptek a homályba, míg körülöttük, köröskörül mint meggyújtott lámpák csillogtak a nagy sziklák. Mélységes csönd borult az útra az ágak alatt, amerre elhaladtak, s a levelek közé már beszövéődött az éj és kerek csöppekben a harmat. Egymás mellett lépkedtek, s ő újra ránézett a lányra. S azt kérdezte magában: „Hogyan is tudná megérteni? Hiszen mindent elfelejtett. Én azonban, én még nem felejtettem el mindent“, úgy, hogy majd-hogynem valami keserűséggéle támadt benne; de máris eloszlott s őt egyszerre eltöltötte a menyország békessége, úgy, hogy most hasonló lett Máriához.

És ahogy közeledtek a faluhoz, a cserjésből, ahová leszálltak s ahol a nap meleg óráit töltötték, fölrebentek a galambok, nagy kört írtak le és szárnyukat csattogtatva visszaröpültek a toronyra.

Egészen a templomig szemmel kísérték őket. S ahogy odaértek, férfiak és nők vonultak el énekelve; intettek nekik; és ők közéjük vegyültek.

TÉGEDET kérlek és unszollak, ó szeplőtelen Szűz Mária, teljességes örömodért, kit vállal és kivel a te szent lelked megörvende, mikoron a te szent Fiadat nagy örömmel és dicsőséggel menyországba menni láttad és tégedet oda menendőnek magadat tudtad; és kérlek, kegyelmes édesanya, Mária, hogy te mind az én szomorúságomat és szívemnek bánatját fordítsad teljes örömökre Űr Istennek ő szent nevében.

Asszonyunk Szűz Máriáról való imádság a Peer kódexből (XVI. sz. eleje).

SZEMLE

ASCENSIO

A mai ember szemében szinte kihetetlennek tűnik, hogy az az öröm, mely ott csillog az Apostolok Cselekedeteinek első szavain: „Ez a Jézus, aki felvételt mellőlték az égbe, úgy jó majd el, amint láttátok őt odafelmenni” (Ap. csel. 1, 11) — nem talált a katakombák Egyházának idején ünnepet magának. Mert kétségtelen, hogy az első három keresztény évszázad más ünnepet nem ismert, mint a vásárnapot, ahová odaszámít a húsvét és pünkösd mindig vásárnapon megült ünnepe is. Pedig a Praxeis szerzője, Szent Lukács evangélista, világosan megmondja az üdvörténet e jelentős eseményének dátumát is, mondván, hogy Jézus feltámadása után „negyven napon át mutatta magát élve sok bizonyosságban és beszélt az Isten országáról.” Érthető is, hogy ezt a negyvenedik napot nem ünnepelték meg, hiszen szükségképpen mindig csütörtökre esett, ez pedig dies Iovis, Jupiternek napja volt s talán nem tartották alkalmasnak a hivatalos pantheon főistenének heti ünnepét az ilyen keresztény emlékünnep megtartására.

Az Ascensio, Jézus mennybemenetelének ünnepe körül sok félreértés és félmegoldás található a szakértőknél. A források kellő értékelése után azonban a kérdést a tiszta igazság egyszerű fényében szemlélhetjük. Mindenekelőtt történeti valóság, hogy a katakombák keresztényei is megülték a mennybemenetel emlékeztét, ha nem is külön napon, hanem az egész Szent Ötvennapban, Pentékosztban, azaz húsvétól pünkösdig tartó szentidőben. Ez az ünnep-

lés pünkösd vasárnapján érte el csúcspontját. Pünkösd keresztény eleink lelkében egy nagy eszmének volt az ünnepe: az üdvösség egész rendjének betetőzése, melyhez nem csupán a Szentlélek eljövetele tartozott, hanem Jézusnak test szerint való mennybemenetele is. A II. század végén már Tertullianus azt mondja e szent Ötvennapról: „Hosszú idő ez, melyben az Úr feltámadását gyakorta megülték, a Szentlélek kegyelme szétosztott, az Úr eljövetelének reménye kinyilvánult, minthogy akkor, amidőn Krisztust újra magukba fogadták az egek, angyalok mondták az apostoloknak, hogy ugyanúgy el is jó majd újra, ahogyan az egekbe felszállt.” (De bapt. 19). Tertullianus tehát még nem tesz különbséget a mennybemenetel és a pünkösd napja között; egészben szemléli ezt az időt, mely húsvétól pünkösdig terjed és nem osztja szét külön ünnepnapokra az üdvörténet egymásba szorosan kapcsolódó eseményeit. Ahogyan eredetileg egyetlen ünnepnap tárgya volt Jézus keresztthalála és feltámadása, ahogyan egy ünnepen, karácsonykor Jézus örök isteni születését együtt ülték meg a betlehem-i földi születéssel, úgy tették egyetlen ünnep tartalmává az Ascensio és a Szentlélek eljövetelének üdvösséges tényeit is. Mennyi ideig maradt meg ez az ő-ascensio pünkösd ünnepéhez rögzítve, mutatja Eusebios, caesareai püspök egy töredékes műve: „Peri tés tou pascha heortés” (A húsvét ünnepéről), melyben elmondja, hogy a húsvét után hét hét következik s az ötvenedik napra, tehát pün-

kösd vasárnapjára rápecsételi, azaz megerősíti, hitelesíti a fel-támadást „Krisztus mennybevé-telének felelté ünnepélyes nap-jaival.“ Ez a nyilatkozat semmi egyéb, mint a pünkösd vásár-napján tartott ő-s-ascensio világ-os bizonyítéka még a IV. szá-zadban is.

Sokáig megmaradt még az üd-vösségrendjének ez az egybenlá-tása. Az Ascensio az a csücs-tény, mellyel Krisztus a maga részé-ről a Megváltás hatalmas mű-vét befejezte, amint a IV. szá-zad végén mai formájában rögzí-tett Constitutiones Apostoli-cae című ókeresztény mű mond-ja: „Mennybemenetele által az Űr beteljesítette az oikonomia (üdvrend) egész sorozatát... a mennybemenetel a Krisztus sze-rint való üdvösségrendnek csü-csa.“ Csakugyan, gondolkozó elménk világosan látja: ha az Ascensióra nem következett volna el a Szentlélek leszállása, akkor az nem volna „peras“, azaz „csücs“. Hiszen bár Krisztus a maga részéről csakugyan el-végezte a megváltást, mikor a mennybe szállt saját megdicső-ült testének erejéből; a három-személyű egy-Istennek még va-lósággá kellett azt tennie a meg-váltásra várakozók között s a megváltás a Szentlélek elküldé-sével és világ végéig tartó mű-ködésével válik valósággá az Egyházban és az emberek lel-kében.

Az Ascensiót és a Szentlélek eljövételét tehát keresztény őse-ink „holisztikus“, egybenlátó szemlélete szerint egybe kell kapcsolni, a Szentírásban kife-jezésre juttatott realitás nyo-mán: „Ha el nem megyek: a Vigasztaló nem jöved el hozzá-tok, ha pedig elmegyek, e fogom őt küldeni hozzátok“ (Ján. 16, 7). Ez az egyben-szemlélet a régi római liturgia szövegeiben

is megmaradt, töredékében egé-szen a mai napig, mikor a VI. század nagy liturgikus emlékei, a Leonianum és a Gelasianum egyaránt ezt énekelik praefati-ójukban: „Aki felszállott az egek fölé, a Te jobboldon ült s a megígért Szentlelket a foga-dott fiakra kiontotta, úgy hogy ezért oltáraidnál, Seregeknek Ura, örvendező szívvel mutatjuk be Néked a dicséret áldozatát.“ Ez a praefatio a mai napig, úgy mint az idézett forrásokban, pünkösd ünnepére rendeltetett, hirdetve a mennybemenetel és a Szentlélek-küldés misztériumá-nak szoros egybetartozását. En-nek a remekbevert mondatnak érces hangzása világosan meg-mutatja, hogy az üdvösség rend-jének befejezésében a Mennybe-menetel a finis quo, a cél, amellyel elérjük a megváltást, a finis sui: a Szentlélek elkül-dése általa valósult meg.

Bár ez a „holisztikus“ szemlé-let megmaradt, a IV. század de-reka táján mégis már külön ünnepsében is megnyilvánult. A saját napján, az Ascensió tör-téneti dátumán, tehát húsvét után a negyvenedik napon tör-ténő ünneplés legkésőbb ebben az időben már megtörtént, hi-szen a szabad vallássá lett ke-reszténység ekkor már ráért ki-fejlesztetni az Űrnek szent esz-tendejét, ráérték immár ünne-pelni. Miért maradt volna az Ascensiónak oly szépséges égi reményekkel keltető dogmatikus ténye sajátos ünnepnap nélkül? A nagy misztikus köllő és teo-lógus, Nyssai Szent Gergely egyik gyönyörű homiliája szól 371 körül erről a különvált ün-nepről, Krisztus mennybemene-teléről, „melyet a kappadókok hazai szokása szerint Episozo-menének, azaz üdvösség-betelje-sítőnek mondanak“ (Patr. Gr. 46, 684). A régi, egyben-látó ün-neplés visszhangja csendül itt

újra felénk a messzi századok kódéből: *Episozomené*, „Beteljesítő” valami ez az ünnep. Menyire gyakori és népszerű volt e teológiai mélységű elnevezés, mutatja, hogy a bizánci egyház alduiai missziója során a Balkánra is eljutott, ahol a délszlávok a mai napig így hívják a mennybemenetel ünnepét: *Spasovdan*, azaz Üdvösség napja.

Az ókeresztény egybefoglaló törekvés azonban az Ascensióval kapcsolatban egy másik megjelenési formát is talált, melynek megértésével megoldódik az a rejtélyes ünneplés, mely 390 körül Jeruzsálemben folyt le az aquitaniai zarándoknál. *Aetheria* leírása szerint. A húsvét után való negyvenedik napot ugyanis Betlehemben ülték meg vigiliával és ünnepélyes liturgiával, „abban a templomban, ahol az a barlang van, melyben az Úr megszületett. A papok és a püspök prédikálnak s a napnak és a helynek megfelelő dolgokat mondanak.” — mondja *Aetheria*. Ugyan mi lehetett a „napnak és a helynek”, tehát Jézus mennybemenetele történeti dátumának és születése helyének „megfelelő” szentbeszéd? *Aetheria* nem szól róla semmit, de igazat kell adni annak a hipotézisnek, melyet Nilles mondott ki először s melyet a kiváló kutató, *Ernard Cabrol* apát „une sorte de symbolisme ingénieux”-nek nevezett: ezzel a jeruzsálemi helyi szokással az üdvösség rendjének, az oikonomiának, kezdetét akarták a hívek emlékeztetébe vésni. Egyetlen nagy körképben mutatták be a Megváltás elindulását a betlehemi sziklabarlangban, előhaladását és befejezését. Méltán idézte már Nilles a bizánci zsolozsmának áldozócsütörtöki énekét ennek az egyben-szemléltető törekvésnek a szemléltetésére:

„Megszülettél, miként magad akartad, megjelentél, mikor eltökélted, testedben szenvedtél, Istenünk, halottak közül feltámadtál, égbe vétetél dicsőségben, és mindeneket beteljesítvén, elküldötted az Isten Lelkét, hogy zengjünk és áldjuk istenségedet!”

Nilles e hipotézisét magdévátette a kiváló ermlandi püspök, *Augustin Bludau* is, aki a húsvét utáni negyvenedik nap névtelen jeruzsálemi ünnepében szintén ezt a „holisztikus” szemléletet találja meg: a Megváltás egész művének ünneplését és megerősítésül Jeruzsálemi Kyrillosnak, az ókor nagy katechétájának egyik 350 táján mondott beszédét idézi. A Feltámadást fejtegetve, annak tanúiról szól és ezt mondja: „Tanú a feltámadásra az Olajfák hegye is, mert ez az égbeszállás mennyei kapuja. Betlehembe ugyanis az egekől érkezett le, az Olajfák hegyéről pedig az egekbe szállt fel. Betlehemben eljött az emberekhez, úgy küzdelmek kezdje, itt pedig, e hegyen, a küzdelmeknek koszorúját nyerte el.”

Menyire közismertté lett az Ascensiónak ez az újabb stílusu egyben-szemlélése, mutatja az ősi római liturgia is, mikor a *Gelasianum* egyik praefatiója így szól: „Krisztus az ember üdvözülésének segítségére sietett; születésével ugyanis dicsőséggel ajándékozott meg bennünket, szenvedésével ugyanis legyőzte az ördögöt, halottaiból való feltámadásával pedig az örök élet bejáratát tárta fel, s az Atyához égbeszállván, megnyitotta a mennynek ajtait.” (*Missa LXIII.*). Mily sokáig megmaradt az Ascensió ünnepevel kapcsolatban ez a gondolat, melyet ma szinte teljesen elfe-

ledtünk, mutatja Szent Bernát egyik homíliája (*Sermo II. de Ascens.*): „Krisztus mennybemenetele a többi ünnepnek befejezése és beteljesítése, az Isten Fia egész úti rendjének boldogságos végezte.”

Mindent akkor értünk meg legjobban, ha közel férközünk eredetéhez: ennek a gyönyörű dogmatikus tartalmú ünnepnek gondolatvilágát is így tehetjük leginkább magunkévá. Keresztény őseink szemében az Ascensió az odafent való országnak ünnepe, amint a legnagyobb hitszónok, Aranyászú János mondja: „Mi, akik e földre méltatlanok vagyunk, az odafent való birodalomba szálltunk fel, az egek egei fölé emelkedtünk, birtokunkba vettük a királyi trónust, s az emberi természet, amely miatt keruboknak kellett őrizni az Édenkert kapuját, a kerubok fölött foglalt ma Krisztusban helyet!” Tehát már ma miénk az odafent való ország, mert az emberi természet az Istenemberben meghódította magának.

Az odafent való országba érkezés szentirási metaforája, mely a valóságot próbálja emberileg megértetni: Krisztus dicsőségben ül az Atyának jobbján, azaz mint ember is részt vesz az isteni hatalomban és dicsőségben.

Ennek a boldogító valóságnak gyakorlati közelkezményei vannak. Öröendezzünk, mert e mai napon valóra vált, hogy a „könyörületes Isten mindeneket örömmel töltött el, hiszen testével együtt költözött az odafent való hatalmakhoz”, amint Damaskinos ünnepi kánonja mondja. Az Isten és az ember közvetítője, az ember Jézus Krisztus nem távolodást jelent a mi alávaló voltunk részére, hanem leendő, hihetetlennek látszó felemelkedést. — Bizakod-

junk: hiszen tudjuk, hogy aki együtt ül az Atyával, velünk marad mindig a világ végezetéig. A mindent látó, mindent megértő, velünk érző Istent imádjuk ezen az ünnepen, mert végezetre mindent a legjobban intéz el számunkra. — Vágyakozzunk: „vágyakozzunk, testvérek, mert tele töltik vágyakozásunkat”, amint Szent Agoston mondja. Ehhez az kell, hogy ne csupán a földi dolgoknak érezzük jóizét, hanem az égieket is szeressük és a torahaladó dolgok közé állítva már most a maradandókhoz ragaszkodjunk. A kereszténynek nagy mementő ez az ünnep, mert felfelé nézésre int, mint a galileai férfiakat; nekünk is oda felfelé feszüljön reményünk vágya, ahol az Isten! együtt trónol saját emberi természetünk.

Az Ascensió nagy, sőt legnagyobb tanítása a reménykedés. Szent Agoston a mise ősi *Sursum corda*-jára hivatkozva mondja: „Az Úr mennybemenetelét ünnepeljük, hogy Vele együtt felemelkedjünk. Fel tehát a szívekkel, de jámborságból és nem kevélységből.” Először lelkünk tart az égi hazába, ezt kérjük reménykedve az ünnep imádságaiban. „Ut nos tecum in caelo vivere mereamus” — hogy Vele együtt élhessünk a mennyben, „ut ad coelestia consurgamus” — hogy a mennyi dolgokhoz felemelkedhessünk. De testünk is óhajtozva vár az égi megdicsőülésre s ebben az ajándékban akkor részesedünk, ha eljön a Parusia boldogító ideje, az Úr második eljövetele, amidőn az a természetfölötti ajándék nyilvánul meg rajtunk, hogy testünkben Vele együtt szállhatunk az örök hazába, amelyben most csupán bízón reménykedünk.

Radó Polikárp

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat; tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódhatom, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem számtalan tökéletlenségemmel együtt, de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni!“

Lisieuxi Szent Teréz

Prédikációkban gyakran hallottam és jámbor könyvekben olvastam, hogy Isten akaratát készségesen el kell fogadnunk. Iparkodtam ezt megszívlelni és nem is kérek az Úr Istentől semmit: amit ő küld nekem, azt készséggel fogadom. De most ijedten kezdem tapasztalni, hogy úgyszólván megszűnt az imaéletem. Nincs semmi mondanivalóm az Istennek, hiszen ő legjobban tudja, mi kell nekem. Néha szinte irigyelem azokat, akik olyan bizalommal „ostromolják“ az Istent.

Isten akaratának elfogadása nem jelenti a kérő ima megszűntetését. Minthogy az Isten ura a földi javaknak is, méltó és igazságos, hogy kéréssel járuljon az ő színe elé, ha még oly biztos is, hogy mindent megad, ami jó nekünk. Ennyit az egyszerű társadalmi illem is megkíván még embertársainkkal szemben is. De van két pont, ahol kérő imáinkkal is magasabb szintre kell emelkednünk. 1. Kérünk ugyan, de úgy, ahogyan az Úr Jézus kért: mindazonáltal ne az én akaratom legyen, hanem a Tied. 2. Nem azt kérjük, hogy Isten teljesítse azt, amit mi akarunk, hanem, hogy bennünket világossítson fel és erősítsen meg, hogy mi ismerjük fel és valósítsuk meg az ő akaratát az imádságba foglalt kérést illetőleg. Mondjuk ilyenformán: „Uram, betegséget küldtél nekem. Éppen most, amikor egész munkaerőmre szükség volna, — mikor anyagilag legnehezebb a családomnak stb.... Tudom, hogy célod van velem, s hogy jó nekem így... Deutasd meg számomra akaratodat, mit kívánsz tőlem Uram? Talán túlságosan tevékeny voltam és megfeledeztem róla, hogy

mindenestől Tőled függök? — Talán igényessé és kényessé tettem családomat és most helyettem kell keménynek lennem, hogy emberebb emberre tedd őket? — Talán elszigetelődtünk az emberektől és a gőg felé hajlottunk és Te most megtanítasz arra, hogy milyen „jó a testvéreknek együtt lakozniok?“ — Vezeklésnek szánod nekem ezt a betegséget bűnömért, — ó, szépen akarok szenvedni, hogy jóvá tegyem, amit életemen rontottam... — Vagy talán arra méltattál, hogy engeszteljek mások bűneiért... talán ezért, vagy azért, kit anynyira szeretek... Uram! tudod, hogy nem vagyok méltó, — de készséggel!“

Az így megnemesített kérő ima egyáltalán nincs ellenkezésben az Isten akaratának elfogadásával, sőt inkább alkalmassá teszi erre lelkemet. T. i. nem Istennek van szüksége az én kérő imámra, hanem nekem. Aggodalmaim, vágyaim, félelmeim, izgatottságom, reménykedéseim, nyugodni nem tudásom sürgetően kívánja a harmonizálást. Ez szavak, mondatok által történik, amelyeket annak mondok el, aki mindenestül ismer, mindenestül javamat

akarja és módjában is van helyzetemen változtatni, ha úgy jó nekem.

S míg Neki elmondom, ami szívemen fekszik, sokszor már magam is látom az elintézés – lemondás – útját és módját.

De talán jó volna emlékeztetnie idezni azt is, hogy hiszen nemcsak kérő ima van a világon. Az ima a léleknek felemelkedése egy magasabb szférába. Egy természetfeletti szférába. Isten ezt a felemelkedést megkívánja tőlünk, mert ugyan sárból valók vagyunk, de mégis az ő képére és hasonlatosságára teremtve. „Beleragadt a föld porába lelkem“, sírja a zsoltáros. Igen, nekünk nehéz imádkozni, mert kényelmesek és restek vagyunk, de Isten mégis megkívánja tőlünk, mert különbbé akar tenni. A primitív lelkű embert egyedül vélt érdekeinek előterjesztése köti Istenhez – de legalább ez köti. A legmagasabbrendű emberek, a szentek, tökéletesen el tudtak merülni az Isten szemlélésébe. Eltöltötte őket Isten, úgyhogy megfeledkeztek a világról, közvetlen környezetükről, éhségről, fáradságról, még a fájdalmat sem érezték.

Nekünk, Isten felé törekvő és

talán a legprimitívebb megismerési fokon mégiscsak túllévő embereknek van mondanivalónk az Úr Isten számára akkor is, ha nem akarjuk szeszélyes gyermek módjára kicsikarni Tőle, amit elgondoltunk, – és akkor is, ha mérhetetlenül távol vagyunk is a szemlélődő imában való elmerülés kegyelmétől. Ott van számunkra bűneink Isten színe előtt való alázatos feltárása és megbánása, ott van a meg-megismétlődő hála az elképzelhetetlenül sok és meg nem érdemelt testi-lelki jóért, ott van a dicsőítés angyali foglalkozása a Végtelenül Szép, Végtelenül Igaz, a Végtelenül Szent megszemélyesítője felé, akár szóbeli imában, akár elmélkedésben hozzuk elő lelkünk legmélyéről ezeket az értékeket, mindenképen teljesíteni fogják hivatásukat: kapcsolni a lelket az Úr Istenhez, szolgálni azt, ami az imádság célja: egyesülni az Istennel, ami a legmagasabbrendű állapot az ember számára.

Különösen alkalmas inafarmák a zsoltárok, himnuszok és szent olvasmányok, ahogyan ezeket az Egyház összefoglalta zsolozsmában, amely inafarma igen nagy kedveltségnek örvend a mélyebb lelki életre törekvő világi hívek sorában is. F.

Ó SZENT és dicsőséges Szűz Mária, mindenkoron szűz és minden reménykedőknek reménysége, ajánlom tenéked én magamat, méltatlan szolgálát, és kérlek tégedet, ó rózsák rózsája, hogy a békesség, ki te rajtad vala, legyen én rajtam is. És engedd, hogy legyek megtartott minden gonosztól és e világi szidalmazásoktól. Engemet a te szent szüzességed és tisztaságod és szeplőtelenséged minden bűnöktől megőrizzen a mi urunk Jézus Krisztusnak miatta.

Imádság a Gömöry kódexből (XVI. sz. eleje).

ESZMÉK ÉS TÉNYEK

Irja Mihelics Vid

A katolikus liturgia történetében előreláthatóan fontos eseménynek fog bizonyulni az a nemzetközi találkozó, amely még a múlt év július 12–15-én folyt le Maria-Laachban. Hogy csak most szólhatunk róla, annak legfőbb oka, hogy a megbeszélések eredményének előterjesztés formájában való megszövegezésén hónapokig dolgozott a kiküldött bizottság. Mielőtt azonban az *Orbis Catholicus* beszámolója nyomán ennek ismertetésébe foglalnánk, mondanunk kell egyet-mást az összeívetel előzményeiről is.

A liturgiai kérdések hivatalos római folyóirata, az „Ephemerides Liturgicae” 1948 január 28-án körlevélben közölte munkatársaival, hogy az illetékesek megítélése szerint ideje lenne folytatni a liturgia megreformálását, amit Boldog X. Pius pápa kezdett meg 1911-ben, de amit kritikailag megállapított liturgikus szövegek híján 1914-ben abbahagytak. Azóta azonban a liturgia tudománya olyan nagy haladást tett, hogy aligha kell tartani elhamarkodott intézkedésektől. A körlevél mindjárt választ is kért hat kérdésre, amelyek közül az öt első a római breviárium, a nap-tár és a martyrológium, a hatodik pedig általában a liturgikus könyvek módosítására vonatkozott. A folyóirat 1948-as kötetéhez írt először hasonló gondolatokat juttatott kifejezésre s emlékeztetett arra, hogy régen lejárt az a 30 éves tanulmányi idő is, amelyet a Ritus-kongregáció a római breviárium további reformjának kimunkálására engedett. A körlevélre beérkezett válaszokat a folyóirat sorban közre is adta.

A legnagyobb visszhangot A. Bugnini 1949 márciusában megjelent összefoglaló tanulmánya váltotta ki, amelyben a szerző azt fejtegette, hogy pusztán a breviárium reformja nem elegendő, hanem szükség van a liturgikus könyvek általános reformjára. Kifejezetten megnevezte a római misekönyvet is. S valóban, a húsvéti vigília új szertartását, amelyet a Ritus-kongregáció a múlt év február 9-i dekretumával az egyházi év legközpontibb istentiszteletének nyilvánított, sokan már a „Missale Romanum” részleges reformjának tekintik. A nagyszombat-éjjeli ünnepi mise egyes előírásai azt a benyomást is keltik, hogy a Ritus-kongregáció velük már általában, a miserend bizonyos reformját kívánta előkészíteni.

Ilyen előzmények után ült össze Maria-Laachban tíz nemzethez tartozó 48 résztvevővel az értekező, amelyet a trieri „Liturgisches Institut” és a párisi „Centre de Pastorale Liturgique” kimondottan a római misekönyv reformjának megvitatására közösen hívott egybe. Hivatalosan képviseltette magát a fuldai püspöki konferencia liturgikus bizottsága is. Josef Loew, a Ritus-kongregáció helyettes előadója figyelemreméltó levelében kiemelte, hogy a szentmisével kapcsolatban különösen a népnyelv használatára vonatkozó tárgyalások érdekelnék. „Okos, jól megalapozott, de emellett valamiképp a hagyományban gyökerező ösztönzések minden bizonnyal kedvező fogadtatásra találnak.”

Az értekező, amely a Szentatyához intézett hódoló távirátára nyomban megleghangú vá-

laszt kapott, tulajdonképeni munkájának megkezdése előtt — a Ritus-kongregáció óhajának megfelelően — a húsvéti vigília új szertartásáról és a vele szerzett tapasztalatokról tanácskozott. „Mély meghatódással állapítjuk meg — jelentette ki általános helyeslés mellett az egyik résztvevő —, hogy mi, kortársak, évezredes fordulatnak letünk tanúi a nyugati liturgia történetében. Az egyházi év legközpontibb ünnepségében a liturgia ismét cselekvőkké és a titok együttünneplőivé emeli az Isten népét. Megkezdtük az új útra térést.“ Az értekezlet hét javaslatot dolgozott ki. Egyik azóta meg is valósult, az nevezetesen, hogy a vigília miséjének időpontját az illetékes püspöki hatóság a már megkezdődött éjszakán belül, de akár több órással előbbrehelyezéssel a helyi viszonyok figyelembevételével szabadon állapíthassa meg. A tagabb érdekű javaslatok között szerepel, hogy a négy szentleckét jóváhagyott fordításban a nép nyelvén olvassák fel, továbbá, hogy éppen ez a nagy ünnep ne múljon el a testvéri szeretet megindító kifejezése nélkül, tehát „békecsók adassék a szokott módon“, annál inkább, mert a keleti liturgiában ez a húsvéti ünnep jellegzetessége.

Ezután láttak hozzá a megjelentek szoros feladatukhoz, a római misekönyv reformjának megvitatásához. Az eredményt a javaslatok két csoportjában foglalták össze. Az első csoportba sorolt javaslatok tekintetében teljes volt az egyetértés. A második csoportba azok a javaslatok kerültek, amelyeknek még további tanulmányozását tartják szükségesnek. Nyilvánvaló, hogy mi itt is csak az általánosabb érdekeket emelhetjük ki.

Egyetértettek a megjelentek

abban, hogy a lépcsőimát el kellene hagyni, vagy legalább is, mint a régi időkben, a sekrestyében kellene elkezdni és az oltárnál csak röviden befejezni. Az előmisét ne magánál az oltárnál, hanem mint a pontifikális szertartásban, a veesernye módjára a szentélyben felállított székeknél végezzék. A lehető legkevesebbre kellene csökkenteni a misekönyörgések számát. Általában csak egy könyörgés legyen, amelyhez egészen különös esetekben legfeljebb egy megemlékezés járulna. Gyökeresen meg kellene változtatni a napi szentírási szemelvények, a perikopák mai rendjét. Különösen a vasárnapi és ünnepnap evangéliumokat és lekciokat három vagy négy éven át futó összeállításban akként kellene elrendezni, hogy azok a hívek, akik csak a parancsolt napokon hallgatnak szentmisét, főleg az ujszövetségi Szentírás minden lényeges részét megismerjék. A mai rend legalkalmasabban megmaradhatna az első év anyagának. A heteköznapi rend viszont akkor szolgálna leginkább a hívek szűkebb csoportjának elmélyülését, ha a perikopák olvasása folytonosan vagy a pap szabad választása szerint történne. Hogy pedig a perikopák teljesen betölthessék voltaképeni szerepüket, meg kellene engedni, hogy a pap azokat az összes nyilvános miséken közvetlenül és kizárólag a nép nyelvén olvashassa. Az értekezletnek egyébként is az az egyhangú kívánsága, hogy szüntessenek meg mindenféle kettőzést, vagyis ha a szentleckét és az evangéliumot felolvassák, ha a kórus a változó részeket, illetve a hívek az állandó részeket (Kyrie, Gloria stb.) énekelik, a miséző papnak ne kelljen ezeket a részeket pótlólag

elolvasnia. Javasolja az értekezlet a Credo gyakoriságának erős megszorítását, az ünnepi nyolcadokban teljes elhagyását. Az Offertorium „Oremus”-ához kapcsolódóan vissza kellene állítani a közimát. Az értekezlet véleménye szerint az „Orationes solemnes” formájánál előnyösebb lenne a litánia formája, megnevezve a hívők közösségének kérését is. De bármelyik formát válasszák, meg kellene engedni a közimához a népnyelv használatát. Mint a segédletes ünnepi misénél történik, a többi összes miséknél is az áldozati asztal előkészítésére, a szentédények és az elemek előhozására csak közvetlenül az Offertorium előtt kerüljön sor. Szaporítani kellene a prefációk, különösen a vasárnapi prefációk számát. Ennek keretében arra kellene törekedni, hogy az Úr szenvedéséről való emlékezés gondolata erősebben jusson bennünk kifejezésre, mint a régiektől e tekintetben többnyire eltérő újabb prefációkban. A pap a kánont csak akkor kezdje meg, amikor az énekelt Sanctus és Benedictus elhangzott. Legalább is az „Amen”-eket ismét törölni kellene a kánon szövegéből. Ha az áldoztatást mise közben végzik, mellőzzék a „Confiteor”-t és a rákövetkező imákat, minthogy ezek a szentmisén kívüli áldoztatás szertartásához tartoznak. A papi áldással véget kellene érnie a misének, ehnaradna tehát az utolsó evangélium, mint ahogy már el is maradt a húsvéti vigília éjszaka végzett miséjében.

A még megfontolásra ajánlott javaslatok között a legfontosabbnak tűnik fel előttünk az, hogy a kánon végén a nagy Doxológiát (Per ipsum, et cum ipso, et in ipso...) ismét énekeljék. Alatta a pap mindvégig magasban tartaná a kely-

het és fölötte a Szentostyát. A Communio és a Postcommunio közé imát, imacsoportot vagy éneket kellene iktatni, ami által jobban kifejezésre jutna a dícséret és hálaadás és enyhülne a római misének a más liturgiákhoz viszonyítottan túl gyors befejezése. Az „Ite missa est” és a „Benedicamus Domino” mai váltakozását oda kellene módosítani, hogy minden nyilvános misében — kivéve a Requiemet — „Ite missa est” s minden magánmisében a „Benedicamus Domino” legyen az előírás.

Szóba került az értekezlet záróülésén a naptárreform is, amelyről Odilo Heiming tartott előadást. Ebben az volt az érdekes, hogy bár Heiming az ismert vallási okokból ellenezte a napok, hetek és hónapok mai folytatólágosságának bármiféle megbontását, maga is kíváncsúnak mondotta a húsvét idejének bizonyos mérvű rögzítését. Javaslatra szerint április 9-én, illetve ha ez nem vasárnapra esik, a rákövetkező első vasárnap lenne húsvét. Az egyes évek húsvéti időpontjainak eltérése így legfeljebb hat napot tenne. Most, hogy a húsvéti vigiliát oly szerencsés módon visszaállította az egyház, húsvét ünnepének központi helyzete a javasolt naptárreform nyomán még teljesebben és erősebben érvényesülne az egyházi esztendőben.

Az új „egyiptomi csapás” a fejfájás — állapítja meg *J. Henemann*. Mutatja a nyugati országokban a csillapító szerek fogyasztásának szédületes emelkedése. Az Egyesült Államokban tavaly már 80 millió dollárt adtak ki értük. S a tanulmány szerzője felveti a kérdést: vajon mi lehet az oka annak, hogy ez a régtől ismert és lát-

szólag ártalmatlan baj ennyire ijesztő mértékben terjed?

Maguk az érdekeltek csak a legrikkább esetben ismerik fel szenvedésük eredetét — írja Hennemann. Gyakran állítanak be az orvoshoz kétségbeesett emberek, akik meg vannak győződve arról, hogy agydaganat kínozza őket. A legtöbbször azután csodálkozva hallják, hogy nem a fejük, hanem a veséjük, a tüdejük, a gyomruk, vagy a bélrendszerük beteg. A belső szervek megbetegedése ugyanis könnyen vezet fejfájásra. A látási zavarok is mindig fejfájással járnak. Egészen elvéve akadnak természetesen agydaganatok is, előfordulnak gyulladások magában a fejben is, megvannak a koponyacsontoknak, az agyhártyáknak és a fejjedegeknek is a maguk betegségei, de a fájdalomak okát legtöbbször nem a fejben kell keresni. A fejfájás legtöbbször a vészjele annak, hogy valami nincs rendben a szervezetben. Annál sajnálatosabb, hogy csak a legkevesebb ember van tisztában ezzel. Igyekeznek tehát minél gyorsabban szabadulni a bajtól és végtelenségig szedik a porokat, amelyek az ok helyett legfeljebb a megnyilatkozását szüntetik meg.

Az agyvelő maga érzéketlen, az agyhártyák azonban annál érzékenyebbek. A valóban innen kiinduló fájdalomérzés legmegszokottabb forrása az agyvízenyő vagy idegvízenyő keringési zavara. Túl sok vízenyő felhalmozódása ugyanis fokozza az agyban a belső nyomást, ez pedig izgatja az agyhártyákat. Ilyenkor támad a betegnek az a nem is egészen hamis érzése, hogy rögtön szétrobban a feje. Súlyos esetekben azelőtt punkcióhoz, az agyvízenyő lecsapolásához folyamodtak. Ma inkább vizlektő oldatokat, többnyire

szőlőcukrot fecskendeznek be, ami azonnal csökkenti az agyvízenyő nyomását. Mintegy 15 éve próbálkoznak egy másik eljárással is, az idegpontmasszázs-szal. Ez a masszázs az érzékeny terület legfontosabb idegpontjait dolgozza meg, hogy a vér és a nedvek ismét akadálytalanul járassák útjukat. A közvetlen fejmasszázs is meggyorsíthatja az elhasznált vér távozását. A koponya puha részei alatt futnak össze ugyanis azok a finom csatornák, amelyek az elhasznált vért szállítják, s a masszázst végző ujj, akárcsak az idegpontmasszázs-nál, megszüntetheti a körforgás akadályait. Amióta azonban azt is megállapították, hogy az agyvízenyő keringési zavarait a szervezet általános mérgeződése váltja ki, leggyakrabban a túlzott nikotin- és alkoholfogyasztás, azóta természetesen a gyógyítás is elsősorban arra törekszik, hogy az ilyen általános mérgeződést megszüntesse, ismétlődésének pedig elejét vegye.

Régóta tapasztalták azt is, hogy legtöbbször fejfájással jár a magas vérnyomás. Ez a tény adta később a kutatók kezébe azt az eszközt, amellyel a fejfájást kísérleti célokból ma már mesterségesen is előidézhetjük. A véredények hirtelen szűkítésével és tágításával gyorsan tudjuk változtatni a magas és az alacsony vérnyomást, mire a kísérleti személynek mindjárt megfájdul a feje. Különösen hatásos szernek bizonyult e kísérletek során a „hisztamin“. A magas vérnyomás okozta fejfájásnál is az a legfontosabb mozzanat, hogy magát a fájdalmat forrását a fej területén kívül találjuk meg. Olyan gyógyszerekhez kell tehát nyúlni, amelyek erőteljesen hatnak a véredényekre. Hasonló természetű-

ek az epileptikus rohamok és a láz nyomán fellépő fejfájások is.

C. Baeckmann orvosstudós, aki harminc éven át tanulmányozta a fejfájást, legutóbb azzal az állításával lepte meg a szakköröket, hogy őt nem elégitik ki a fejfájás keletkezésének ismert magyarázatai. Neki ugyanis szemetszűrt, hogy betegei szinte kivétel nélkül ugyanazt a testtartást vették fel: kissé előre-hajlott fej, görbe hát, beesett mell. Amikor pedig utánanézett ennek a jelenségnek, arra a meggyőződésre jutott, hogy a fejfájás leggyakoribb oka a nyak- és vállizomzat megkeményedése és görcsösödése, amit az emberek zömének mai természetellenes testtartása hoz magával. Az irodai munkák, olvasás, kötés, szabás, de igen sok fizikai munka kapasan is a hát meggömbítése, a mell besüppedése és a fej előre-hajlása állandó testtartássá válik. Lassanként megmerevednek így a nyak izmai, elősorban az u. n. trapézus, és megmerevedik az egész felső törzs izomzata. Az izmok feszülése görcsig fokozódhatik. Az ember úgy ül megkeményedett izmaiban, mint valami páncélban. S állandó, kínzó fejfájás ennek a túlfeszített-ségnek a következménye.

Baeckmann azt állítja, hogy szinte minden felnőtt ember, különösen a nők hajlamosak erre a megmerevedésre, amelyet ő „myogelósé”-nek nevez. Ellen-szernek a szervezet egészére tekintő terápiát ajánlja. Masszázs fellazítja a megkeményedett izmokat, könnyű tornagyakorlatok és mély légzés elősegítik a kívánt eredményt. Többet kell aludni, kevesebbet dohányozni. A legfontosabb azonban Baeckmann szerint a jókedvű pozitív állásfoglalás az élethez. Főlébe kell kerülni az

aggódásnak és a szorongásnak, amely a maga fiziológiai kihatásain keresztül a legfőbb megindítója a szervezet görcsösödésének. A lelki és testi feszültség feloldásával azután megszűnik a fejfájás.

•

Ritkán olvastunk életrajzot, amely lélektani szempontból annyi érdekességet tartalmazna, mint *Friedrich Hansen-Löve* írása *Max Jacob*ról, a költőről, akinek nagyságát csak most kezdik felfedezni. Hogy miért volt nagy költő Jacob, akinek legtöbbször még a nevét sem hallottuk, annak taglalásába, sajnos, nem mehetünk bele, mert szemelvények közlése nélkül csak üres szavakat mondhatnánk. Értjük be annyival, hogy páratlan atéléssel hozta felszínre és juttatta kifejezésre azokat az érzéseket és megérzéseket, amelyek a „tudat alatt” áthatották a század első évtizedeinek forrongó világát. Költeményeivel tanúsította azt a tételt, hogy „a lírizmus lényege a tudattalan, de egy ellenőrzött tudattalan”.

Max Jacob zsidó vallású volt és a bretagnei Quimperből, ahol gyermekéveit töltötte, azért küldték Párisba, hogy megszeresse az „École Coloniale” oklevelét. A fiatalembernek azonban minden máshoz több kedve volt, mint a gyarmatügyi tanulmányokhoz. Fesztett és az Operában énekelt, cipőfűzőt árult és verseket írt. Amikor pedig megismerkedett Pablo Picassóval, 1901-ben, végkép hátat fordított az iskolának. „Te vagy a kor egyetlen költője” — mondta neki a festő. Három évvel később Picasso, aki közben Spanyolországban időzött, Párisba visszatérve a Montmartre egyik piszkos zugában, a Rue Ravignanban telepedett meg.

A 13-as számú házban szerzett lakást. Röviddel rá Max Jacob is beköltözött a 7-es számú házba. Szobájának, helyesebben kamrájának egyetlen ablaka a világtóudvarra nyílt, úgy hogy egész nap égetni kellett a petróleumlámpát. S mégis — írja Hansen-Löve — ebből a sötét lyukból indultak ki mindazok az eszmék, amelyek még ma is foglalkoztatják a költészetet és a festészetet. Itt született meg a kubizmus s itt találták fel a szürrealizmust. Itt jöttek össze Picasso és Braque, Gris, André Salmon, Apollinaire és Pierre Reverdy. A társaság éltető szelleme Max Jacob, aki-ből sziporkáznak az ötletek, akinél egyik szó a másikat teremti s akinek egész lényét áthatja a „vis comica“, a mimelés és parodizálás képessége. Az álarcok és a játékos fintorok mögött azonban egy merőben másféle Max Jacob él, egy ember, aki a feltétlenre, az abszolútumra tör. Keresi a titokzatos dolgokat, kutatja a fekete és a fehér mágiát, tanulmányozza az alkimistákat, a csillagjóslást és a tényérolvasást. Kamrájának falait kabbalisztikus formulák lepik el.

S egyszer azután, 1909 szeptember 22-én feltűnik előtte Krisztus arca is. Ime a saját visszaemlékezése: „Éppen most jöttem meg az országos könyvtárból. Leraktam akdatáskámat. Keresem a papuesomat s amint felemelem a fejemet, valamit látok a falon. Valaki ott van! Valaki ott van a vörös tapétán. Rám szakad minden! Mintha villám sujtott volna! Ó, feledhetetlen pillanat! Ó, igazság! Igazság! Az igazság könnyei! Az igazság öröme! Feledhetetlen igazság! A mennyei Test van ott a falon, a nyomorúságos szoba falán! Miért, Uram? Ó, bocsáss meg nekem!” Jacob

nyomban le akarja vonni élményéből a következtéseket. A legközelebbi templomba rohan s kéri a lelkészt, keresztelje meg. A pap azonban, aki ismeri az egész társaságot, azt hiszi, hogy Jakob csak tréfát akar űzni belőle, s nevére utasítja el a gesztikuláló „bohócot“. Max megírja akkor a legfurcsább könyvet, amelyet valaha is írtak, a „Saint Matorel“-t, a szentnek és a bolondnak, az áhitatnak és a kacajnak különös vegyülékét, amelyben minden a maga visszájára fordul. S utána, 1914 szeptember 7-én átéli a második jelenést. Egy kis mozi-ban ül, amikor a vásznon újból meglátja Krisztust. De megint kinevetik. Barátai éppúgy, mint a papok. Max azonban nem hagyja magát. „A keresztények Istene már akkor hívott, amikor ifjú voltam, és hangosan hívott 1909-ben azon a szeptemberi napon. Itt vagyok, itt vagyok, Uram, az egész életem-re.“

1915 február 18-án Max Jacob belép Sion Asszonyának kápolnájába, hogy megkeresztelkedjék. Keresztapja Pablo Picasso, a festő. „Farce“ vagy jelképes aktus? — teszi fel Hansen-Löve a kérdést. Avagy mind a kettő egyszerre: szent örület és annak bizonyága, hogy Isten a látszólag legtávolabb állókhoz is elér? A kereszttség szentsége azonban valóság s Max Jacob immár katolikus. Igen, de mihez fogjon, amikor alig ismer maga körül katolikus lelket? Szakítson régi barátaival? Nehézségét tömören, kevés szóval örökíti meg: „Bizonyos barátaim nélkül nem tudok élni, ezek pedig bizonyos szörnyűségek nélkül nem tudnak élni.“ Max, akin egész Páris mulat, csak egy megoldást lát: visszavonul a Saint-Benoît-sur-Loire klastromi csendjébe. De nem bírja

sokáig. Bejárja Olaszországot, Spanyolországot és a Bretagnet. 1927-ben ismét Párisban van s most következnek legtermékenyebb évei. Ugyanakkor a kicsapongások évei is. S megint rájön, hogy a világ, amelytől nem tud elszakadni, semmi egyéb, csak „séduction stupide“, ostoba csábítás. S visszatér a kolostorba, ezuttal örökre. Prózát és verset ír, utánozhatatlan stílusban, fest és imádkozza legkedvesebb imáját, a keresztutat, ír elmékedéseket és vallásos szemléldéseket. A híres apátság látogatóinak idegenvezetőül szolgál. De mégis megmaradt a réginek. Bensőséges jámborság és pöz, meditáció és imitáció rajzolja ki ennek a hasonlíthatatlan embernek az arculatát. Am kitör a háború, Franciaországot megszállják a németek. A zsidókat itt is üldözöbe veszik. 1944 február 24-én a Gestapo kocsija áll meg a monostor előtt. Max Jacobot minden magyarázat nélkül

kül magukkal viszik, Négy nappal később írja utolsó levelét az Austerlitz-pályaudvarról. Március 5-án hal meg a drancyi táborban.

„Max Jacobot — állapítja meg Hansen-Löve — soha nem vették igazán komolyan. Sem mint költőt, sem mint festőt. Legkevésbé mint vallásos embert. A régi barátoknak idegen lett a katolikus. A katolikusok pedig, akik Franciaországban is többnyire a kor mögött bandukolnak, semmitsem tudtak kezdeni a kubistával és a szurrealistával. Csak most ébred ez itt-ott katolikus körökben is a felismerés. Annak felismerése, hogy Max Jacob, a költő és a keresztény, páratlan és egyszeri jelenség. Humorában és tréfáiban a legmélyebb komolyság van. Mint ahogy kiforró időkben egyáltalán az ironia, a mulatságos a közlés tulajdonképeni formája.“

GYERMEKKORABAN, mikor tavaszodott s a virágok feselni kezdtek, a testvér óvakodott tőle, hogy leszedje, sőt hogy csak meg is érintse őket, míg el nem érkezett a pillanat, amikor az első virágokkal lelke Szerelmét, Isten szépséges, édes, tündöklő Szolgálólányát és Anyját köszöntötte. Mikor úgy látta, hogy ez az idő eljött, ezer kedves gondolat közepett leszedte a virágokat, cellájába vitte, amit letépett és ott koszorút font belőle. Aztán a kórusra vagy a Szűzanya kápolnájába ment s megkoronázta Mária szobrát ezzel a kedves koronával, azt gondolva közben, hogy a Szűzanya, aki a virágok virága s az ő ifjú szívének mintegy tavasza, nem fogja visszautasítani a virágokat, melyeket szolgálja ajánl föl neki.

Boldog Suso Henrik (1295—1365)

NÉRI SZENT FÜLÖP (Május 26)

A XVI. századi kora-barokk Róma, Tasso és Palestrina Rómája, a gáláns költészetnek szökökutatokkal és ciprusfa-allékkal gazdagodó Rómája oly élénken és lenyűgözően él bennünk, mint templomainak egekig viharzó, szenvedélyes monumentalitása. Pedig nem tökéletes Róma képe, ha ritkábban emlegetett — vagy mondjuk inkább ritkábban tudatosított — másik oldalát észre nem vesszük. Ez a század, ez a Róma egyszersmind annak a friss, lelkes, megújuló katolicizmusnak is a városa, annak a szellemnek kezdete, amit nekünk a szinte még kortárs Don Bosco neve jellemez legjobban. Ennek a karneválból-karneválba táncoló Rómának utcáin működött Róma apostola Néri Szent Fülöp. Nem véletlen, hogy ebben a korban ő fedezte fel a barokk Róma palotái között az utcát és az utca népét. Európa ekkorra már megérett lelki és erkölcsi szempontból is arra a megújódásra, ami tudományos és művészeti téren is kezdetét vette. Példaképe, Kalazanci Szent József és Szent Fülöp már nem a középkori alamizsnálkodók elszánt aszkézisével szálltak le a nép közé, hanem mosolyogva és természetes életformaként tanították híveiket arra, hogyan vessék meg lábukat itt a földön.

„Ma volt az én szentem nevenapja, kit az ő módja és tanai szerint dhitatos vidámsággal ünnepeltem meg... Kora ifjúsága óta fejlődött ki benne az akaratlan imádkozás adománya, a mélységes néma imádaté, az extázisé... ilyen sok titokzatos, csodálatos benső tulajdonságához a legtisztább emberi értelem járult... testi és lelki szükségben szenvedő embertársainak legtevékenyebb megsegítése... Szintúgy foglalkozott az ifjúság nevelésével is, annak zenei és szónoki kiképzésével, amennyiben nem csupán vallásos, hanem elmés téziseket is feladott és módot nyújtott egyéb izgató társalgásra meg vitákra. Emellett... esztendőkön át még csak nem is volt pappá felszentelve.“

Goethe írta ezeket a sorokat az „Itáliai utazás“-han. Találókban az azóta eltelt százötven esztendő tapasztalataival gazdagodva sem tudnánk Szent Fülöpöt jellemezni.

Egy firenzei ügyvéd fia volt és katakombák iránti nosztalgia vonzotta Rómába. Míg házitanitóskodott, az egyetemre járt és utcákon, üzletekben, könyvtárakban ébresztgette Isten szeretét, — erőt gyűjteni az addig úgyszólván ismeretlen Szent Sebestyén katakombába járt. Erdekes, hogy a tudomány és a művészettörténet is ugyanebben az időben fedezi fel a katakombákat! A végtelen szeretet és segítenitűdás áldott adományán kívül, működésének nagy kulturális jelentősége is van. Tanítványával, Baroniusszal évtizedeken át magyarázzák az egyháztörténetet; felismeri a gazdag népi dallamkincs jelentőségét és zenés elmélkedéseiben maga Palestrina adja elő szerzeményeit! Legnagyobb történelmi érdeme talán az, hogy a hívők nagy tömegeit a megújuló egyház szellemében kulturált és elmélyült, öntudatos szeretetre tanította Isten és embertársai iránt.

(N.)

A KÉT SZENT TERÉZ SZOLGÁJA

Március első napjaiban csöndben és a legteljesebb magánosságban eltemették Szeghy Ernőt, Avilai Szent Teréz, Lisi-euxi Szent Teréz és Keresztes Szent János magyar fordítóját.

•
Élete karriernek indult és alakult hivatássá. Valóban, hivatást teljesített életével és munkásságával egyaránt.

1872-ben született, abban a korszakban, melyet joggal lehet a magyar katolicizmus egyik jégkorszakának nevezni. Amint kitűnő és kordokumentumnak is jelentős önéletrajzában humorral és leplezetlen őszinteséggel elmondja, családjában, amely különben tele volt csupa jószívű, jellemes és derék emberrel, nem sokra becsülték sem a vallást, sem a papot, a fapapucsos barátot mégkevésbé. Ezek a derék és rendkívül művelt emberek, akik befogadták a családjukba családtagnak a vízbedobott és a malomkerék alól kiszedett koldúsgyereket, templomba csak esküvő és keresztelő alkalmával mentek, papot pedig csak temetésre hívtak. Tele voltak tudássomjával és szenvedéllyel. A család asztalánál négy nyelvet is beszéltek. A kis Sándor, a későbbi Ernő atya, apjától tanulta meg azokat az általános, minden emberre kötelező erényeket, amelyeket később oly nagyra értékelte és amelyekről kijelentette, hogy ha hiányzanak a keresztény emberből, akkor hiába törekszik magasabb erényekre, csak az álszenteskedés zsákutcájába jut. Kitűnő erkölcsi alapot kapott tehát gyermekkorában: de keresztény, illetve katolikus öntudatot úgyszólván semmit.

Ebből a környezetből indult el az újraéledő magyar katolicizmus többi úttörő egyénisége is: a Kánter-féle egyházközség-szervező nemzedék, Prohászka több tudást és nagyobbfokú öntudatot szorgalmazó nemzedéke és Ernő atya nemzedékének többi tagja, akik az előző nagy ébresztgetők és öntudatosítók által húzott barázdákba elhíntették az életszentség magvait, az aszketikus szellemet és az Isten közvetlenebb, élményszerű megismerésére és megközelítésére irányuló törekvéseket.

•
Szeghy Ernő sokkal nagyobb egyéniség, minthogy ne lehetne őszintén írni róla. Ne vegyük alázatoskodásnak, mikor elmondja és annyi öniróniával újból és újból hangoztatja, hogy meglehetősen alacsony fokán áll a lelki életnek, mikor magára ölti egy tanítórend ruháját. Természetes, hogy nem ahhoz a társadalomhoz viszonyítva, amelyből elindult, hanem azokhoz a magasságokhoz képest, ahová élete végére fel-emelkedett. Tisztességes pap, becsületes szerzetes, de tele szenvedélyességgel, indulatossal természete felett bizony itt-ott tud győzedelmeskedni, van benne egy jó adag emberi hiúság, szereti a szépet és főleg büszke rá, hogy ő „úr”. Megvannak rá a képességei, hogy „vigye valamire”. Ha nem került volna Rómába, megvoltak a kilátásai, hogy itthon, akár rendjében, akár tudományos téren látványos pályát fusson be, előjáró, méltóság, vagy egyetemi tanár lehessen.

Egyszóval áltagos életnek indul. A szülői házból örökségként kapott becsületesség, őszinteség

és az igaz érték keresése egyelőre a lelki életnek csak külső körein mozgatják őt. Azonban éppen ezek az örökségül kapott tulajdonságok hajtják és űzik és teszik egyre szomjasabbá az igaz értékekre. Mindenütt kutat, ahol valami értéket, komolyt, nagyot sejt: a fizikai laboratóriumban, a nyelvtanulásban, a túristáskodásban, a művészetben egyaránt. Mikor egy alkalommal meglátogatja a spanyol trappistákat, napokon át utazik vonaton, hogy Madridban megláthassa Velasquez képeit.

Ez az igaz értékekre törekvő természetűe ott sem hagyja nyugton, Rómában, mikor a legfényesebb lehetőségek nyílnak meg számára. Mint rendjének generális prokurátora, bíborosokkal érintkezik, nem egyszer magával a pápával és megvan a kilátása, hogy megkapja a bíborosi kalapot is. Azonban éppen itt érzi egyre hevesebben: a katolicizmusban egy a lényeg, a lélek üdvössége. Ezt nem lehet pótolni semmiféle méltósággal, semmiféle hatalommal, semmiféle karrierrel.

Kis Szent Teréz Önéletrajza dönti el sorsát, bár már előbb is szakítani akar a világgal. Teréz teljes világosságot gyújt lelkében: a boldogságot a katolicizmuson belül is csak az Istennel való teljes együttélés adja meg. A hamis értékektől, a felemás megoldásoktól viszolygó szellem, melyet még hazulról hozott, előkészítette lelkében az isteni kegyelem útját és elvitte a teljes önátadásig. Félelmetes tanulság ez arra nézve, mennyire fontos a kegyelem szempontjából, de az örök üdvösség szempontjából is ápolni magunkban a természetes emberi erényeket. A „gratia supponit naturam...” tétele nem holmi negatívum, a természetes

értékek vállveregető megtűrése, hanem nagyon is komoly figyelmeztetés: ahhoz, hogy jó keresztények lehessünk, először igazán embereknek kell lennünk.

Mennyire félmegoldásoktól iszonyodó szelleme vitte Ernő atyát a legmagasabb lelki síkokra, Keresztes Szent János és Avilai Szent Teréz daróc alá, arra jellemző egy kis epizód, amit önéletrajzában mond el. Szombathelyen az első világháború elején meglátogatta egy volt tanítványa. Olyan dolgot mondott el neki, amik nagyon is a gyóntatószékbe illettek volna. Ernő atya meg is kérdezte, mikor gyónt. Azt felelte, hogy bizony nem a közelmúltban. Biztatta, tegye meg minél előbb. A volt tanítvány azt felelte, hogy ez lehetetlen. „De miért?” — kérdezte Ernő atya. — „Azért — hangzott a felelet — mert ilyen dolgokat nem lehet papnak elmondani.” „De édes fiam, ha nekem el tudja mondani gyónáson kívül, miért ne mondhatná el azt más papnak?” „A felelet meglepő volt, de rám nézve megrázó is” — mondja Ernő atya. A volt tanítvány ugyanis azt felelte: „Az egészen más. Maga nem pap, hanem úr!”... „Mi lesz, ha az örök bíró, aki még sokkal többet tud rólam, még sokkal indokoltabban fogad majd engem e szavakkal? Nem pap voltál, hanem úr... Abban a pillanatban megszilárdult bennem az elhatározás, hogy elmegyek vezetelni valami szigorú szervezetbe.”

Ezért állt be negyvenöt esztendőskorában megegyezően noviciusnak, miután letette az apáti aranyláncot és keresztet, és miután otthagytott mindent, tudományos pályafutást és egyházi méltóságokat.

Egyénisége és hivatása ott bontakozott ki a két Teréz és

Keresztes Szent János szolgálataiban, mikor lemondott önmagáról és pályafutásáról. Önéletrajzában aránytalanul keveset mond élete második felében végzett munkásságáról. Pedig tizennégy könyv jelent meg tőle, közülük nem egy igen jelentős. Nem abból a fajtából való könyvek ezek, amelyek kezdetben nagy közönségsikert jelentenek, aztán egyre szürkülnek az idővel. Csendes és észrevétlen források, azonban századok múlva is hozzájuk járnak majd a szomjazó lelkek. Az, hogy magyarra fordította az asketika és a misztika két legnagyobb klasszikusát: Avilai Szent Terézt és Keresztes Szent Jánost, irodalmilag is jelentős tény, egyszerű, tiszta, mindenki által érthető nyelven közvetítette Szent Teréz klasszikus spanyolsággal megírt, emberileg alig megközelíthető élményeit. Am irodalmi hatását sokszorosán felülmúlja az a szerep, amit a magasabb lelkiélet kialakításában egyéni és közösségi viszonylatban betölt. Szent Teréz és Keresztes Szent János könyvei többet adnak, mint pusztá ismertetést. Ugyanakkor, amidőn világosságot gyujtanak, egyúttal felgyujtják az ember magasabb szenvedélyeit is, de úgy, hogy a lélek meg tudja őrizni józan derűjét. Éppen e tekintetben utolérhetetlen e két klasszikus. Az egészen rendkívüli élmények, a legcsodálatosabb látomások között sem feledkeznek meg egyszerű, gyarlóságokkal telt emberi mivoltukról. Ezért van az, hogy bár több asketikus és misztikus író fordítottak magyarra P. Ernő előtt és után, ezek hatása nem mérhető össze e két lángelme hatásával a magyar katolikus hívő társadalomban, sőt azon túl is, a mélyebb gondolkodású másvallású magyarok

körében. S itt nem mulaszthatjuk el, hogy rá ne mutassunk, mennyire fontos e két klasszikus jelenléte a magyar katolikus kultúrában az egészséges vallásosság kialakulása és megővése szempontjából. Minden elevebb és mélyebb törekvő vallási életbe múlhatatlanul igyekeznek betolakodni a tulzók, az idegfeszültségben szenvedők és eszelősök, ostromolják a gyóntatószéket, az áldoztató-rácsot, a papokat. Avilai Szent Teréz és Keresztes Szent János józan derűje olyan a hamis misztika számára, mint a nap-sugár a bacillus számára. Az a vallási stílus tehát, amit Ernő atya közvetített a magyar katolicizmus felé, a legmagasabb lelki étellel az egyszerűséget, természetességet, eleven életerőt biztosítja.

Ezt a stílust nemcsak fordításaiban tartotta meg Ernő atya, hanem magatartásában és eredeti írásaiban is. Mint gyóntató és lelki vezető azért tudott annyira hatni, mert párosítani tudta az előbb emlegetett nagy értékeket. Ezért távozott mindenki megnyugodva gyóntatószékétől, ezért tudott néhány mondattal olyan tanácsokat, útbaigazítást és programot adni a hozzá fordulóknak, hogy egész életükön keresztül megmaradt és megmarad bennük. Mint előljáró nem tűrte maga körül az olyanokat, akik — akár a magasabb lelki élet kedvéért is — eltértek a józan ész és az emberi egyszerűség útjáról. Maga mondta el, hogyan küldött el mint noviciusmester egy noviciust, aki igen buzgó léleknek látszott, de naponként nézegette a kezéit, mikor tűnnek fel rajta a stigmák.

Önéletrajza józan humoráról már szólottunk. A könyvben az olvasó számára egyik legnagyobb élmény az a tárgyilagos-

ság, ahogy mindenki hibáit nézi, még a magáét is. Nem esik a magasabb síkokra jutott valomástevők hibájába, hogy leszolja önmaga előbbi életét. Nem botránkozik meg bukott embereken, még bukott papokon sem. „Még nem alapították meg azt a szerzetesrendet, ahol mindenki szent volna” — mondja nem is egyszer.

Ugyanez a józan és bölcs szemlélet jellemzi a „Belső várkastély kapuja” című könyvecskéjét, mely a magyar vallásos irodalom világviszonylatban is klasszikus kis remekműve. Hogyan kell imádkoznunk úgy, hogy megfelelően gyarló mivoltunknak és elvigen a lelki élet legmagasabb ormaira? A felelet és tanács, amit ad, nemcsak hogy mindenki által érthető, de mindenki által követhető is. Arra tanít meg ugyanis, hogy adjuk, amit tudunk, de amit tudunk, azt adjuk jó szívvel. Aki így imádkozik, annak Isten megadja a segítséget, hogy egyre tökéletesebb fokra emelkedjék.

Olyan elv ez, amely kiváltképpen nekünk magyaroknak való, a mi sajátos lelkialkatunknak felel meg leginkább — ugyanakkor, midőn egyúttal általánosan emberi is... És ez volt Ernő atya hosszú, kanyargós útjának végső értelme. Eljutni Nagy Szent Teréz lelkivilágának ormaira és Kis Szent Teréz egyszerűségéig, hogy ugyanoda elvezethesse a magasabb igényű magyar lelkeket.

A szenvedélyes, robbanékony természetű öreg korára evangéliumi értelemben vett gyermeklélekke változott, aki „Anyácskának” hívta a Boldogságos Szület és nagy szeretetében a Szűz földi anyanyelvén, arámul imádkozta a Rózsafüzért és a zsoltárokat.

E sorok írójának egyszer volt alkalmja Ernő atyával személyesen találkozni. Akkor mára hetedik szélhűdése után volt, az egykori vakmerő turista éppen csak hogy mozogni tudott. A halálról is szó esett beszélgetés közben.

— Azt kérték mostanában nagyon kedves lelkek, hogy diktáljam le nekik, mit érzek én a halál előtt. Nos, én elolvastam Korompay nagyon értékes és okos könyvét erről a kérdésről és tele vagyok csodálkozással, hogy ennyi bölcs dolgot lehet gondolni a halál előtt. Mert én nem gondolok ilyen bölcsesket. Hogy mire gondoljon Szent Teréz szolgája a halál előtt? Semmire! Az a helyes, ha az egész ügy egyszerűbb számára, mintha Gyórból el kellene utaznia Pestre. Ha egyszer majd mennem kell, hát fogom a kalapomat és alá'szolgája, megyek...”

Nos, hát most vette a kalapját és elment. Utolsó éveiben gyakran emlegette, hogy a Boldogságos Szűz közelében akár majd tartózkodni a mennyek országában is. Bizonyosan nem tévedünk, ha azt hisszük, hogy most már valóban ott van.

Sinkó Ferenc

Felelős kiadó: Sik Sándor

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

C. F. RAMUZ a modern svájci (francia nyelvű) irodalom legnagyobb alakja. Többnyire a Vaude kanton népének életét dolgozza föl eredeti hangú, mély költőiségű műveiben. Regényei közül kettő, „Üldözött vad” és „Ádám és Éva” címmel, magyarul is megjelent.

L. L. Azt írja, hogy az a sokféle vallás, amely volt és van a földön, mind-mind igaz vallás. Mindegy tehát, hogy ki melyikben él, az a fő, hogy ki-ki a maga vallásában becsületes legyen. — Az Ön nézete, amelyet egyébként hitközömbösségnek hívunk, csak az esetben állná meg helyét, ha Isten a vallás dolgában magunkra hagyott volna bennünket, vagyis ha csak a saját értelmünkre szorítkozva kellene Őt megkeresnünk és csak a saját erőnkre támaszkodva kellene Őt szolgáljunk. A különböző vallásokat azonban még akkor is rangsorba helyezhetnők, Krisztus szava szerint: „Gyümölcseikről ismeritek meg őket”. Az lenne a legigazabb vallás, amelynek képviselői a legkülönb gyümölcsöket teremnék, a legemberebb életet élnék. — Amde Isten nem hagyott magunkra a vallás dolgában. Szólt hozzánk az őskinyilatkoztatáson át (ennek nyomait őrzi a primitívek előszavas hagyománya, ugyanennek ronsait őrzi a mythosok), szólt a választott néphez a prófétákon át, szólt hozzánk emberre testesült egy-
szülött Fiát át, aki élete árán szerezte vissza nekünk Isten barátságát és nyitotta meg előttünk újra a mennyország ajtaját. Szól hozzánk Isten Egyházán át, amelynek öríási testét az Atya s a Fiú lelke, a Szentlélek élteti. Az a Szentlélek, aki egyúttal erőt, kegyelmet ad nekünk, hogy Krisztus kemény beszédét meghallgathassuk, befogadhassuk, megtarthassuk. Mivel Isten ennyit tett értelmünk megvilágosításáért, akaratunk megerősítéséért, viszonzásul elvárhatja tőlünk, hogy ne akármelyik vallásban éljünk, hanem — ha megismertük — abban, amelyet az Ő Egyszülöttje adott nekünk. Krisztus mondta, hogy az Atyához csak egy út van, csak egy kapu, s ez az út, ez a kapu azonos Ovele: a megtestesült Fiúval.

G. L. Panaszodik, mert gyermeke „egy idő óta állandóan a könyveket bújja. Régi szolgálatkészsége eltűnt, sőt szinte semmire sem használható, mert semmiért sem hajlandó abbahagyni az olvasást. Még az ebédet is szívesen elhagyná miatta”.

Az olvasási láz azok közé a gyerekbetegségek közé tartozik, amelyeken jó, ha átesik a gyermek. Rendszerint a kamaszodással kapcsolatban vagy azt megelőzően jelentkezik, és szerves folytatódása annak az értelmi fejlődésnek, amely a megelőző fejlődési fokon gyűjtögetésben és csatangolásban szokott nyilvánulni. Mindkét fokon az ismeretek és a tapasztalatok szerzésének újabb területét fedezte fel a gyermek, s nem egyszer a felfedező megérzészültségével lendül bele a túlzásokba. Túlzásai azonban csak akkor válnak aggasztókká, ha annyira makacs, hogy miattuk akár törésre is képes vinni a dolgot, vagy ha egyidejűleg kényszer-jellegű cselekedetek is megfigyelhetők, vagy ha évek múlva sem tud kinőni belőlük.

Maguk a túlzások a realitás előli meneküléssel is kapcsolatban szoktak lenni. Hiszen a gyerek nemcsak értelmileg fejlődik,

hanem egyéb igények szempontjából is. És idő kell ahhoz, míg új igényei megtalálják a módját annak, hogy a környezet által nyújtott lehetőségek határain belül kielégüljenek vagy pedig újabb legális érvényesülési területeket találjanak. Ezt az időt bizonyos igények elfojtása, másoknak a környezettel, a hagyományokkal, önmaga régi énjével, s általában a realitással való állandó összeütközése jellemzi. Nem csoda, ha a sok sikertelenségbe belefáradt, sőt talán önbizalmának korábbi megrendülései miatt csökkentértékűségi érzésekkel birkózó gyerek álomvilágba menekül, és szerencsés esetben kell mondanunk, ha nem féktelen moizás, egészségtelen romantika vagy a nagyoknak külsőségekben történő majmolása, hanem a könyvek jelentik részére az álomvilágot. Hiszen a könyvek értelmi fejlődését szolgálják, sőt olvasmányainak okos, lehetőleg észrevétlen irányításával erkölcsi fejlődését is. Azonkívül az olvasmányok tartalmából nem egyszer következtetni lehet azokra a belső feszültségekre, amelyek az álomvilágba való belemenekülést létrehozták. Aki a kalandos és durva ponyvát kedveli, annak bizonyára az agresszivitásával van baj s több testmozgásra és aktivitásra volna szüksége; a romantikus regények szerelmese több szeretetet, megértést, változatosságot és némi egészséges romantikát igényelne; aki nagy emberek életrajzait falja, annak talán nemes nagyravágását fojtja el a környezete; az útleírások mértéktelen olvasása esetleg kényszerű helyhezköttiségre, a szinpad világáért való egyoldalú rajongás pedig a szereplési igény kielégíthetetlenségére utalhat. Ezek mellett egyéb okok is szerepelhetnek, pl. a rossz példa vagy a kamaszkorban nem ritka negativista magatartás, mely utóbbi szerint annál tüntetőbben ragaszkodik valamihez, minél jobban tiltják.

Az okos szülő mindig sok szempontra gondol és mindig először önmagában és a környezetben keresi a baj okát, csak azután a gyermekben. S csak akkor avatkozik be, ha az a túlzás aggasztó volta miatt feltétlenül szükséges. Ilyenkor is az okok megszüntetésére törekszik, nem pedig a tünetekére. És bármit tesz vagy mond, nem árulja el belső nyugtalanágát és nem fenyegetőzik a hiba esetleges kóros következményeivel, hanem mindig türelmet, szeretetet és nagy bizalmat mutat. Ez a minden „gyerekbetegséggel” kapcsolatban ajánlatos magatartás fog segíteni az olvasási láz túlzásain is.

UJ ORGONÁK

építését és minden-
nemű javítást vállal
BUDAPEST. XVI, FÜREDI-U. 41. — Telefon 297—23

Rieger Ottó**ORGONAGYÁR**